

Karelia-ammattikorkeakoulu
Sosionomi (AMK)

Autismiystävällisyyden toteutuminen vaativan moniammatillisen tuen yksiköissä

Kati Riikonen

Opinnäytetyö, huhtikuu 2025

www.karelia.fi

OPINNÄYTETYÖ
Huhtikuu 2025
Sosiaalialan koulutus

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
+358 13 260 600 (vaihde)

Tekijä
Kati Riikonen

Nimeke
Autismiystävällisyyden toteutuminen vaativan moniammatillisen tuen yksiköissä

Toimeksiantaja
Etelä-Savon hyvinvointialue

Tiivistelmä

Autismiystävällisyys on käsite, joka viittaa käytäntöihin ja ympäristöihin, jotka tukevat autismikirjon henkilöiden hyvinvointia ja osallisuutta. Toteutuessaan autismiystävällisyys voi edistää myös työntekijöiden valmiuksia tukea autismikirjon henkilöä.

Tämän tutkimuksellisen opinnäytetyön tehtävänä oli selvittää, miten autismiystävällisyys toteutuu Vaalijalan osaamis- ja tukikeskuksen vaativan moniammatillisen tuen lasten ja nuorten yksiköissä sekä millaisia haasteita ja kehittämistarpeita työntekijät mahdollisesti kokevat sen edistämiseksi. Opinnäytetyön toimeksiantajana toimi Etelä-Savon hyvinvointialue. Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Aineisto kerättiin teema-haastatteluin yhdeltätoista työntekijältä ja analysoitiin teemoitellen.

Opinnäytetyön tulosten mukaan autismiystävällisyyden toteutuminen vaativan moniammatillisen tuen yksiköissä vaihtelee. Työntekijät hahmottavat autismiystävällisyyden monipuolisesti ja kattavasti, ja tuloksissa nousi esiin useita sen toteutumista tukevia tekijöitä. Opinnäytetyön tuloksia voitaisiin hyödyntää laatimalla opas tai luomalla yhtenäiset ohjeistukset ja suositukset autismiystävällisyyden toteuttamiseksi.

Kieli
suomi

Sivuja 48
Liitteet 3
Liitesivumäärä 3

Asiasanat
autismikirjon häiriö, vaativa moniammatillinen tuki, autismiystävällisyys

THESIS
April 2025
Degree Programme in Social Services

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
FINLAND
+ 358 13 260 600 (switchboard)

Author
Kati Riikonen

Title
The Implementation of Autism-Friendliness in Units Providing Demanding Multi-Professional Support

Commissioned by South Savo Wellbeing Services County

Abstract

Autism-friendliness is a concept that refers to practices and environments that support the well-being and inclusion of people on the autism spectrum. When implemented, autism-friendliness can also improve employees' ability to support people on the autism spectrum.

The aim of this research-based thesis was to investigate how autism-friendliness is implemented in the demanding multi-professional support units at Vaalijala Competence and Support Center, as well as the challenges and development needs that employees may experience in promoting it. The commissioner of the thesis was the South Savo Wellbeing Services County. The thesis was conducted as a qualitative study. The data was collected through thematic interviews with eleven employees and analyzed using thematic analysis.

According to the results of the thesis, the implementation of autism-friendliness in the multi-professional support units varies. Employees perceive autism-friendliness in a versatile and comprehensive way, and the results highlighted several factors that support its implementation. The findings of the thesis could be utilized by creating a guide or establishing unified guidelines and recommendations for implementing autism-friendliness.

Language
Finnish

Pages 48
Appendices 3
Pages of Appendices 3

Keywords
autism spectrum disorder, demanding multi-professional support, autism-friendliness

Sisältö

1	Johdanto	5
2	Autismikirjon häiriö	6
2.1	Autismikirjon häiriön määritelmä ja esiintyvyys	6
2.2	Autismikirjon häiriöön liittyvät erityispiirteet ja toimintakykyyn vaikuttavat tekijät	7
2.3	Autismikirjon kuntoutus	10
3	Vaativa moniammatillinen tuki	12
3.1	Vaativan moniammatillisen tuen määritelmä	12
3.2	Vaativan moniammatillisen tuen yksikkö	14
4	Autismiystävällisyys	16
4.1	Autismiystävällisyyden määritelmä ja merkitys	16
4.2	Strukturointi ja ennakoitavuus	17
4.3	Aistiystävällisyys	18
4.4	Toiminnanohjauksen tuki	18
4.5	Vahvuuksien huomiointi ja sosiaalinen turvallisuus	19
5	Aiemmat tutkimukset ja opinnäytetyöt	20
6	Opinnäytetyön tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset	21
7	Opinnäytetyön menetelmälliset valinnat ja toteutus	21
7.1	Laadullinen tutkimus	21
7.2	Teemahaastattelu	22
7.3	Aineiston hankinta ja kohderyhmä	25
7.4	Aineiston analysointi teemoitellen	26
8	Tulokset	31
8.1	Työntekijöiden käsitykset autismiystävällisyydestä	31
8.2	Autismiystävällisyyden toteutumista tukevat tekijät	33
8.3	Autismiystävällisyyden toteutumista haastavat tekijät	37
8.4	Kehittämistarpeet autismiystävällisyyteen liittyen	38
9	Pohdinta	39
9.1	Johtopäätökset	39
9.2	Luotettavuus ja eettisyys	42
9.3	Ammatillinen kasvu	44
9.4	Jatkotutkimus- ja kehittämismahdollisuudet	45
	Lähteet	46

Liitteet

Liite 1	Saatekirje
Liite 2	Haastattelurunko
Liite 3	Aineistohallintasuunnitelma

1 Johdanto

Autismikirjon häiriöiden diagnosointi on lisääntynyt hiljalleen, esiintyvyyden ollen tällä hetkellä noin 1 % luokkaa (Autismikirjon häiriö 2024). Tämän myötä yhä useampi henkilö tarvitsee itselleen yksilöllistettyjä palveluita. Autismikirjon henkilön hyvinvoinnin ja toimintakyvyn tukeminen vaatii ihmisiltä ymmärrystä heidän erityisistä tarpeistaan. Autismiystävällisyydellä tarkoitetaan ympäristön ja toimintatapojen mukauttamista autismikirjon henkilön arkea tukeviksi. Autismiystävällisyyden vahvistuminen voi edistää sekä asiakkaan hyvinvointia ja toimintakykyä että työntekijöiden valmiuksia tukea heitä paremmin.

Opinnäytetyön aihe valikoitui henkilökohtaisen kiinnostuksen ja ammatillisen kokemuksen pohjalta. Autismikirjon henkilöiden kanssa työskentely on ollut keskeinen osa omaa työhistoriaa, ja erityisesti autismiystävällisyyden toteutuminen arjen käytännöissä on herättänyt pohdintaa ja halua kehittää toimintaa entistä paremmin asiakkaiden tarpeita vastaavaksi.

Opinnäytetyön toimeksiantajana on Etelä-Savon hyvinvointialue ja selvitys koskee Vaalijalan osaamis- ja tukikeskuksen vaativan moniammatillisen tuen lasten ja nuorten yksiköitä. Opinnäytetyön tehtävänä on selvittää, miten autismiystävällisyys toteutuu vaativan moniammatillisen tuen yksiköissä ja mitä kehittämistarpeita siihen mahdollisesti liittyy.

Opinnäytetyö toteutetaan laadullisena tutkimuksena käyttäen teemahaastattelua aineistonkeruumenetelmänä. Haastatteluaineisto analysoidaan teemoittelua apuna käyttäen. Opinnäytetyön tavoitteena on lisätä ihmisten tietoutta autismiystävällisyydestä sekä edistää autismiystävällisyyden toteutumista.

Yksiköiden toiminnan kehittäminen autismiystävällisemmiksi edellyttää jatkuvaa pohdintaa siitä, mitä autismiystävällisyys käytännössä tarkoittaa ja miten se näkyy arjen työskentelyssä.

2 Autismikirjon häiriö

2.1 Autismikirjon häiriön määritelmä ja esiintyvyys

Autismikirjon häiriö (ASD) on keskushermoston kehitykseen liittyvä häiriö, jolle tyypillisiä ovat haasteet sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja kommunikoinnissa. Lisäksi autismikirjon häiriöön liittyy rajoittuneita ja toistuvia käyttäytymismalleja sekä kiinnostuksen kohteita tai toimintoja, joiden voidaan ajatella olevan joustamattomia. (Autismikirjon häiriö 2024; Castrén 2019, 42.) Castrénin, Grönforsin, Timosen ja Tanin (2021, 295) mukaan autismikirjon henkilölle ominaista on myös poikkeavuudet aistitoiminnoissa (Castrén ym. 2021, 295). On muistettava, että autismikirjon häiriöön liittyvä oirekuva on kuitenkin aina yksilöllinen (Pariikka, Halonen-Malliarakis & Puustjärvi 2020, 40; Castrén 2019, 42).

Suomessa on tällä hetkellä käytössä ICD-10-tautiluokitus, jonka mukaan autismikirjon häiriön diagnoosit luokitellaan laaja-alaisiin kehityshäiriöihin (F84). Uuden ICD-11-tautiluokituksen käyttöönotto tuo kuitenkin muutoksia autismikirjon häiriön diagnostiikkaan. Tulevassa tautiluokituksessa kuvaukset tarkentuvat erityisesti piirteiden ilmaantumisiän sekä niiden laadullisen poikkeavuuden asteen osalta. Tulevaisuudessa diagnooseja voidaan tehdä entistä yksityiskohtaisempien ja tarkempien kriteerien perusteella. (Autismikirjon häiriö 2024.)

Autismikirjon häiriöön liittyy hyvin useasti myös muita oireita, kuten muita neuropsykiatrisia, psykiatrisia tai kehityksellisiä oireita, joskin myös liitännäisoireiden esiintyvyys on hyvin yksilöllistä. Useimmin ilmeneviä liitännäisoireita ovat muun muassa aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriöt, tic-oireet, oppimisvaikeudet, puutteet kognitiivisessa kehityksessä, ahdistuneisuus, pakonomainen käytös ja joko itseä tai ympäristöä vahingoittava käyttäytyminen. (Hämäläinen 2019, 34–35.)

Autismikirjon henkilöiden määrä on kasvanut hiljaksen sekä Suomessa että maailmalla. Lisääntynyt tiedon määrä, oireiden tunnistamisen helpottuminen sekä diagnostisten kriteerien muutokset ovat osaltaan lisänneet diagnosoitujen tapausten määrää. Autismikirjon esiintyvyys maailmanlaajuisesti on tutkimusten mukaan tällä hetkellä noin 1 %. (Autismikirjon häiriö 2024.) Castrénin ym. (2021, 296) mukaan autismikirjon häiriöt ovat yleisempiä pojilla kuin tytöillä.

2.2 Autismikirjon häiriöön liittyvät erityispiirteet ja toimintakykyyn vaikuttavat tekijät

Kansainvälisen ICF-luokituksen avulla on laadittu ydinlista autismikirjon häiriöön liittyvistä toimintakykyyn vaikuttavista oireista (Autismiliitto 2022a). Näitä oireita ovat vaikeudet sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja kommunikaatiossa sekä rajoittuneet, toistavat ja joustamattomat käytösmallit (Autismikirjon häiriö 2024). Autismiliitto (2022b) nostaa näiden lisäksi autismikirjon häiriöön liittyviksi erilaiset aistipoikkeavuudet sekä oman toiminnan ohjauksen vaikeudet. Lisäksi autismikirjon henkilölle tyypillistä on poikkeuksellisen voimakas hermoston kuormittuminen ja stressitason nousu. Autismikirjioon liittyviksi vahvuuksiksi ja voimavaroiksi voidaan nostaa yksityiskohtien havainnointikyky sekä monimutkaisten ongelmien ratkaisukyky. (Autismiliitto 2022b.)

Yksi näkyvimmistä erityispiirteistä autismikirjon henkilöllä on sosiaalisten taitojen puutteellisuus. Henkilö voi vaikuttaa vetäytyneeltä ja kuin omaan maailmaansa vaipuneelta, eikä hän välttämättä ole kiinnostunut olemaan vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa. Toisten ihmisten eleet, ilmeet ja äänenpainot voivatkin olla autismikirjon henkilölle täysin merkityksettömiä. (Partanen 2010, 30.) Kerolan, Kujanpään & Timosen (2009) mukaan toisten ihmisten seuran välttäminen ei kuitenkaan välttämättä johdu haluttomuudesta olla toisten ihmisten seurassa, vaan siitä, että heidän keinonsa ovat rajalliset. Mallintamalla, ohjaamalla sekä sosiaalisten tarinoiden avulla voidaan sosiaalisia taitoja kuitenkin harjoitella. (Kerola, Kujanpää & Timonen 2009, 35.)

Autismikirjon henkilön ajattelu ja maailman hahmottaminen ovat hyvin erilaista verraten neurotyypilliseen ihmiseen (neurotyypillisellä ihmisellä tarkoitetaan ihmistä, jolla ei ole neurologista poikkeavuutta). Kontekstien havaitseminen mainitaan yhtenä isona vaikeutena autistisessa ajattelussa. Autismikirjon henkilö tulkitsee asiat irrallisina ja yksityiskohdista liikkeelle lähtevinä, jolloin kokonaisuudet ja asioiden väliset yhteydet jäävät muodostumatta. Opittujen asioiden soveltaminen uusissa tilanteissa on autismikirjon henkilölle usein haasteellista. (Partanen 2010, 23.) Myös sosiaalisten tilanteiden hahmottaminen ja ongelmanratkaisua vaativat tilanteet ovat usein haasteellisia, mikä johtaa siihen, että autismikirjon henkilö saattaa tulla helposti väärinymmärretyksi ja ymmärtää itsekin tilanteita väärin (Kerola ym. 2009, 123).

Mielen teoriasta (theory of mind) puhuttaessa, tarkoitetaan ihmisen kykyä selittää omia ja toisten mielialoja sekä tunnistaa ja ymmärtää toisen ihmisen ajatuksia ja uskomuksia. Autismikirjon henkilöllä esiintyy vaikeuksia näissä taidoissa. (Castrén ym. 2021, 305.) Omien tunteiden tunnistaminen ja ilmaiseminen sekä muiden ihmisten tunteiden tulkitseminen voivat tuottaa autismikirjon henkilölle vaikeuksia ja usein myös empatiakyvyssä ilmenee puutteita. Ulkopuolisen silmin autismikirjon henkilö saattaakin käyttäytyä tavalla, joka tulkitaan herkästi sosiaalisesti epäasialliseksi käyttäytymiseksi. (Autismiliitto 2022c.) Kerola ym. (2009, 123) ovat tiivistäneet edellä mainittujen asioiden johtuvan kontekstisokeudesta, eli tilannetajun, sosiaalisten taitojen sekä yleisen käsityskyvyn pulmista.

Autismikirjon henkilön kielen kehitys perustuu ensisijaisesti visuaalisuuteen. Kielellisessä ilmaisussa tyypillistä on ekolalia eli kaikupuhe sekä toistavat kysymykset. (Kerola ym. 2009, 60–61.) Osalla autismikirjon henkilöistä puhe onkin rajoittunutta tai he eivät käytä puhetta ollenkaan kommunikoidessaan toisten ihmisten kanssa. Osalla taas puheella kommunikointi voi olla hyvinkin selkeää, mutta kieleen liittyvien erityispiirteiden, kuten esimerkiksi kielikuvien tai sarkasmin ymmärtäminen tuottavat vaikeuksia. (Autismiliitto 2022c.) Kerolan ym. (2009, 61) mukaan puhutun kielen ymmärtämisessä tulee usein esiin konkreettisuus ja tilannesidonnaisuus.

Autismikirjon henkilön aistien välittämä tieto ei aina jäsenny normaalisti, joka saa aikaan häiriöitä muun muassa aistisäätelyssä ja aistimusten erottelukyvyssä. Autismikirjon henkilö tulee usein riippuvaiseksi niistä aisteja stimuloivista ärsykkeistä, joita pystyy itse säätämään. (Kerola ym. 2009, 98.) Aistitoimintojen erilaisuus onkin toinen autismikirjon henkilön toimintakykyyn vaikuttava tekijä. Aistitoimintojen poikkeavuutta voi esiintyä missä tahansa perusaistiin kuuluvista aisteista, joita ovat kosketus, tasapaino, asentotunto, näkö, kuulo, maku ja haju. Poikkeavuuksia voi esiintyä myös useammalla aistialueella ja aistitoiminnoissa voi esiintyä joko ali- tai yliherkkyyttä. (Partanen 2010, 33.)

Ympäristön tuottamat taustäänet voivat autismikirjon henkilön mielestä kuulostaa todella kovilta ja häiritseviltä, ja ne voivat tuntua jopa fyysisenä kipuna ja aiheuttaa henkilölle ahdistuneisuutta. Kuulon aliherkkyys taas saattaa aiheuttaa sen, ettei henkilö kiinnitä ollenkaan huomiota tiettyihin ääniin, nauttii meluisista paikoista tai pyrkii tarkoituksenmukaisesti tuottamaan itse kovia ääniä. Autismikirjon henkilö ylikuormittuu helposti aistikanaviensa kautta, jolloin hän saattaa pyrkiä itse vähentämään tulevaa aistikuormaa. Autismikirjon henkilö saattaakin hakeutua rauhallisempaan paikkaan tai käyttää itselleen sopivia apukeinoja, kuten esimerkiksi aurinkolaseja tai kuulokkeita. Useilla autismikirjon henkilöillä on taipumus hakea tietoisesti syvätuntoon liittyviä aistimuksia, eivätkä he välttämättä tunnista kipua neurotyypillisen ihmisen tavoin. (Autismiliitto 2022d.)

Autismikirjon henkilön toimintakykyyn usealla arjen eri osa-alueella vaikuttava tekijä on toiminnanohjauksen vaikeus (Autismiliitto 2022e). Toiminnanohjausta terminä käytetään kuvaamaan ihmisen kykyä suunnitella ja toteuttaa erilaisia toimintoja (Parikka ym. 2020, 12). Castrénin ym. (2021, 307) mukaan toiminnanohjauksen aktivoituminen olisi erityisen tärkeää tilanteissa, joita varten ei vielä ole olemassa valmiita toimintamalleja.

Toiminnanohjauksen vaikeus voi näkyä niin pukeutumisessa ja hygienian hoidossa kuin muissakin arkisissa toiminnoissa ja tehtävien suorittamisissa (Autismiliitto 2022e). Kokonaisuuksien hahmottamisen vaikeus liitettyinä aistitoimintojen erilaisuuteen lisää vaikeuksia toimia tietyissä tilanteissa. Aistiympäristön

ollessa liian kuormittava, ei autismikirjon henkilö pysty kohdentamaan tarkkaavuutta riittävästi tekeillä oleviin asioihin ja tämän lisäksi häneltä puuttuu usein myös joustavuus toiminnan mukauttamiseen. (Partanen 2010, 37.) Autismikirjon henkilölle voi olla tärkeää saada suorittaa toiminnot totutussa järjestyksessä ja asioiden ennakointi voi olla hänelle hankalaa (Autismiliitto 2022e).

Toiminnanohjauksen haasteet voivat näyttäytyä niin toiminnan aloittamisessa, jatkamisessa kuin sen loppuun saattamisessa. Opitut taidot jäävät usein ympäristöön, jossa ne on opittu, eivätkä pääse käyttöön muissa toimintaympäristöissä. (Parikka ym. 2020, 49.) Toiminnanohjauksen vaikeuksia lisäävät usein myös tarkkaavuuteen liittyvät liitännäissairaudet, kuten tarkkaavuuden häiriö (ADD) (Partanen 2010, 37). Toiminnanohjaukseen liittyvät haasteet voivat näyttäytyä myös ajattelun jäykkyytenä, kaavamaisuutena sekä vaikeuksista luopua jo muodostetuista mielikuvista. Tämä saattaa aiheuttaa hermostumisen tilanteissa, jotka menevät eri tavalla, kuin henkilö itse on etukäteen ajatellut niiden menevän. (Parikka ym. 2020, 46.)

Autismikirjon henkilöllä on usein jokin erityinen mielenkiinnon kohde, johon hän perehtyy intensiivisesti. Tällainen kyky uppoutua johonkin tiettyyn asiaan voidaan nähdä vahvuutena, mutta toisaalta se voidaan nähdä myös toimintakykyä rajoittavana tekijänä, joka vaikeuttaa myös arjesta selviytymistä. Autismikirjon henkilölle pysyvät rutiinit ja toimintatavat luovat turvaa ja rutiinien muuttuminen voi pahimmassa tapauksessa romahduttaa henkilön toimintakyvyn täysin. (Parikka ym. 2020, 45–46.)

2.3 Autismikirjon kuntoutus

Autismikirjon kuntoutuksen toteuttaminen perustuu lainsäädännöllisiin velvoitteisiin. Sekä vammaispalvelulaki (675/2023) että laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000) korostavat yksilöllisten tarpeiden huomioimista palveluiden suunnittelussa ja toteutuksessa.

Kuntoutusta suunniteltaessa on otettava huomioon riittävä tuki arjen ympäristöihin sekä ympäristön muokkaaminen autismiystävälliseksi osallistumisen ja osallisuuden mahdollistamiseksi (Autismikirjon häiriö 2024; Partanen 2010, 47). Partasen (2010, 46) mukaan ympäristön muokkaus mahdollistaa myös henkilön potentiaalisten voimavarojen käyttöön saamisen.

Autismikirjon kuntoutuksella tavoitellaan henkilön elämänlaadun parantamista opettamalla heille itsenäiseen elämään tähtäviä taitoja (Hämäläinen 2019, 34). Autismikirjon henkilön kuntoutuksen tärkeimpinä osa-alueina voidaan pitää sosiaalisten ja tunnetaitojen opettelua sekä verbaalin, että non-verbaalin viestinnän vahvistamista (Parikka ym. 2020, 49). Kuntoutuksen avulla pyritään tukemaan ja ylläpitämään autismikirjon henkilön toimintakykyä sekä vahvistamaan itsetuntoa ja myönteistä minäkuva. Kuntoutuksessa on otettava huomioon moniammatillisuus ja autismikirjon henkilön kuntoutus on suunniteltava ja toteutettava yksilöllisesti, sillä ei ole olemassa yhtä menetelmää, joka toimisi kaikkien diagnoosin saaneiden kanssa. (Autismikirjon häiriö 2024.) Moniammatillinen yhteistyö mahdollistaa kokonaisvaltaisen kuvan muodostumisen asiakkaasta eri ammattilaisten osaamisen nivoutuessa yhteen. (Jeglinsky, Kukkonen & Melkas 2022). Partasen (2010, 50) mukaan kuntoutusta suunniteltaessa on muistettava kuntoutuksen integroiminen autismikirjon häiriön henkilön omiin toimintaympäristöihin, sillä erityisvaikeuksiensa vuoksi heillä voi olla vaikeuksia viedä terapia-tilanteessa oppimaansa asiaa muuhun ympäristöön.

Autismikirjon kuntoutuksessa on vuosien saatossa käytetty useita toisistaan eroavia terapeuttisia ja kuntoutuksellisia ohjelmia (Timonen & Ärölä-Dithapo 2019, 277; Autismikirjon häiriö 2024). Näistä keskeisimpiä ovat käyttäytymisperustaiset kuntoutusmallit, kehitykselliset vuorovaikutukseen kohdentuvat kuntoutusmallit sekä näitä yhdistelevät luonnolliset käyttäytymisperustaiset kuntoutusmallit sekä TEACCH-ohjelma (Treatment and Education of Autistic and Related Communication Handicapped Children), joka perustuu strukturoituun opetukseen (Autismikirjon häiriö 2024). Hyviä tuloksia autismikirjon kuntoutuksessa on saavutettu muun muassa sovellettuun käyttäytymisanalyysiin eli ABA:han (Applied Behavior Analysis) perustuvien menetelmien avulla, joilla tavoitellaan autismikirjon henkilön elämänlaadun parantamista itsenäiseen elämään liittyviä

taitoja opettamalla (Hämäläinen 2019, 34). Vuorovaikutukseen liittyviä tutkimusnäyttöä saaneita menetelmiä taas ovat muun muassa puheen ja kommunikation opettamiseen kehitetty Lovaasin menetelmä, joka on yksi vanhimmista menetelmistä, sekä tällä hetkellä yhtenä tärkeimmistä kommunikaatiomenetelmistä pidetty PECS-menetelmä (Picture exchange communication system). Sensorimotorisista terapioista esimerkkinä Ayresin sensorinen integraatio (ASI) terapia, jossa keskeistä on tukea autismikirjon henkilön itseohjautuvuutta sekä erilaisten menetelmien avulla tukea muun muassa kehon hallintaa, motorisen toiminnan ohjailua ja eri aistien toimintoja (Timonen & Ärölä-Dithapo 2019, 277–278).

Lääkinnällisellä kuntoutuksella pyritään vahvistamaan autismikirjon häiriön henkilön vahvuuksia ja kuntoutus on tarpeen kohdentaa kehitystä ja toimintakykyä haittaaviin taitopuutoksiin. Kuntoutusta suunniteltaessa onkin tärkeää kartoittaa henkilön vahvuudet ja mielenkiinnon kohteet, jotta niitä voidaan hyödyntää yksilöllisen kuntoutuksen suunnittelussa. (Autismikirjon häiriö 2024.) Kuntoutuksen tavoitteita suunniteltaessa on otettava huomioon tavoitteiden realistisuus sekä mietittävä millaisten taitojen oppiminen hyödyttäisi autismikirjon häiriön henkilöä oman elämänsä edistämässä. Kuntoutuksen tavoitteiden on hyvä olla mahdollisimman konkreettisia sekä myös henkilölle itselleen merkityksellisiä. (Partanen 2010, 31, 51.)

3 Vaativa moniammatillinen tuki

3.1 Vaativan moniammatillisen tuen määritelmä

1.1.2025 voimaan tullut uusi vammaispalvelulaki sisältää sosiaalihuollon erityispalveluita koskevat säännökset. Uuden vammaispalvelulain tavoitteena on muun muassa vammaisen henkilön yhdenvertaisuuden, osallisuuden ja yhteiskuntaan osallistumisen toteuttaminen. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2025.) Vaativalla moniammatillisella tuella tarkoitetaan sosiaalihuollon järjestämisvastuulla olevaa sosiaali- ja terveydenhuollon yhdessä toteuttamaa palvelua, joka edellyttää erityistä ammatillista osaamista ja moniammatillisuutta. Tukea antaa

vaativan moniammatillisen tuen asiantuntijaryhmä ja tuki on tarkoitettu vammaiselle henkilölle, hänen omaisilleen ja hänen kanssaan läheisesti työskenteleville ammattilaisille. (Vammaispalvelulaki 675/2023.)

Vammaispalvelulain 16 §:n mukaan henkilöllä on oikeus vaativaan moniammatilliseen tukeen silloin, kun hänen osallisuutensa, itsemääräämisoikeutensa tai muut perusoikeutensa edellyttävät toteutuakseen erityistä ammatillista osaamista ja yhteistyötä. Tämä tarve voi syntyä esimerkiksi kommunikaatioon, sosiaaliseen vuorovaikutukseen tai käyttäytymiseen liittyvistä haasteista, tai kun henkilön perusoikeuksiin kohdistuvien rajoitustoimenpiteiden syyt, ennaltaehkäisy ja vähentäminen vaativat moniammatillista tukea. (Vammaispalvelulaki 675/2023.)

Vammaispalvelulaki (675/2023) velvoittaa hyvinvointialueita huolehtimaan siitä, että alueella on riittävästi vaativan moniammatillisen tuen asiantuntijaryhmiä. Ryhmien asiantuntijoilla tulee olla riittävä osaaminen lääketieteen, psykologian, sosiaalityön ja vuorovaikutuksen osa-alueilla, jotta tuki voidaan toteuttaa laadukkaasti. Kunkin asiakkaan yksilöllinen tilanne ja tuen tarve määrittelevät, millaisia asiantuntijoita kulloinkin tarvitaan mukaan moniammatilliseen työskentelyyn. (Vammaispalvelulaki 675/2023.) Vaativa moniammatillinen tuki sisältää myös yksilöllisen tarpeen mukaiset terveydenhuollon tutkimukset (Sosiaali- ja terveysministeriö 2025).

Vaativa moniammatillinen tuki on ensisijaisesti järjestettävä vammaisen henkilön kotiin tai muuhun hänen omaan toimintaympäristöön. Tavoitteena on tuoda asiantuntemus sinne, missä henkilö elää arkeaan, jotta tuki olisi mahdollisimman vaikuttavaa ja arjessa toimivaa. Näin voidaan tukea vammaista henkilöä toimimaan hänelle merkityksellisissä ympäristöissä ja tärkeiden ihmisten kanssa. Samalla myös perhe tai muut arjen toimijat voivat osallistua yksilöllisten ja toimivien ratkaisujen löytämiseen. Tukea voidaan kuitenkin tarvittaessa järjestää myös muussa ympäristössä silloin, kun se on henkilön edun ja turvallisuuden kannalta perusteltua. Joissain tilanteissa voi olla tarkoituksenmukaista,

että vaativa moniammatillinen tuki toteutetaan vaativan moniammatillisen tuen yksikössä, jossa on saatavilla tarvittava asiantuntijuus ja ympärivuorokautinen tuki. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2025.)

3.2 Vaativan moniammatillisen tuen yksikkö

Tämän opinnäytetyön toimeksiantajana toimii Etelä-Savon hyvinvointialue (Eloisa), joka aloitti toimintansa vuoden 2023 alussa osana sote-uudistusta. Etelä-Savon hyvinvointialue vastaa alueensa sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen palveluista. (Etelä-Savon hyvinvointialue 2025a.) Tämä opinnäytetyö kohdistuu Etelä-Savon hyvinvointialueen alaisuuteen kuuluvan Vaalijalan osaamis- ja tukikeskuksen lasten ja nuorten yksiköihin, joissa toteutetaan vaativaa moniammatillista tukea 1–18-vuotiaille lapsille ja nuorille, joilla on erityisen tuen tarpeita. Vaativa moniammatillinen tuki nähdään erityisen hyödyllisenä muun muassa neuropsykiatristen, psykososiaalisten, autismikirjon häiriön tai kehitysvammaisuuteen liittyvien ongelmien yhteydessä. Vaativa moniammatillinen tuki voi toteutua muun muassa arviointi- ja tutkimusjaksona, intervallikuntoutuksena tai pidempiaikaisena palveluna sekä perhevalmennuksena. Kouluikäiset lapset ja nuoret käyvät Sateenkaaren erityiskoulua Vaalijalan osaamis- ja tukikeskuksessa ollessaan. (Etelä-Savon hyvinvointialue 2025b.)

Vaativan moniammatillisen tuen yksiköllä tarkoitetaan sosiaali- ja terveysministeriön (2025) mukaan sellaista ympärivuorokautista yksikköä, jolla on saatavilla tarvittava lääketieteen, psykologian ja sosiaalityön osaaminen (Sosiaali- ja terveysministeriö 2025; Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2025). Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos (2025) täsmentää vielä vaativan moniammatillisen tuen edellyttävän pysyvää asiantuntijaryhmää, jonka kokoonpano voi kuitenkin vaihdella riippuen vammaisen henkilön yksilöllisistä tarpeista (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2025).

Opinnäytetyössä käytetään termiä vaativan moniammatillisen tuen yksikkö, sillä vuoden 2025 alussa voimaan tulleen uuden vammaispalvelulain myötä Vaalijalan osaamis- ja tukikeskuksen yksiköt luokitellaan vaativan moniammatillisen tuen yksiköiksi.

”Vaalijalan osaamis- ja tukikeskuksessa annettava vaativa moniammatillinen tuki on vammaispalvelulain (vammaispalvelulaki 2023/675) nojalla annettavaa palvelua. Vaativaa moniammatillista tukea toteutetaan kehitysvammalain (laki kehitysvammaisten erityishuollosta 1977/519) tarkoittamassa vaativan moniammatillisen tuen yksikössä sosiaalihuoltolain (2014/1301) mukaisena laitospalveluna.” (Etelä-Savon hyvinvointialue 2025b.)

Vaalijalan osaamis- ja tukikeskuksessa sijaitsee useita vaativan moniammatillisen tuen yksiköitä sekä lapsille ja nuorille että aikuisille. Asiakkaiden palvelut suunnitellaan ja toteutetaan moniammatillisessa työryhmässä. (Etelä-Savon hyvinvointialue 2025b.) Yksiköiden moniammatillinen työryhmä koostuu useiden eri alojen ammattilaisista, kuten sosiaalityöntekijästä, lääkäristä, psykologista, toimintaterapeutista, fysioterapeutista, autismikuntoutusohjaajasta, kommunikaatio-ohjaajasta, perheterapeutista sekä musiikkiterapeutista. Moniammatillinen työskentely ulottuu myös asiakkaan omiin verkostoihin ja muihin lähiitoimijoihin. Moniammatillisen työryhmän rooli korostuu erityisesti autismikirjon asiakkaiden kanssa työskennellessä, sillä asiakkaiden tarpeet ovat usein moninaiset ja vaativat eri alojen asiantuntemuksen yhdistämistä. Kukin työryhmän jäsen tuo oman näkökulmansa asiakkaan tukemiseen ja yhteistyö mahdollistaa kokonaisvaltaisemman lähestymistavan.

Yksiköissä tarjottava palvelu on ympärivuorokautista ja yksilöllisesti asiakkaan tarpeisiin suunniteltua. Yksiköissä työskentelee palveluesihenkilö, vastaava sairaanhoitaja tai vastaava hoitaja, kuntoutuskoordinaattori, sairaanhoitajia, lähihoitajia sekä avustavaa henkilökuntaa. Työntekijöiltä vaaditaan vahvaa osaamista perushoidosta, neuropsykiatrisesta kuntoutuksesta, autismikirjon erityispiirteiden ymmärtämisestä, vuorovaikutuksen ja kommunikaation tukemisen menetelmistä sekä kykyä toimia ennakoivasti. Lisäksi tarvitaan hyviä tiimityöskentely- ja vuorovaikutustaitoja, jotta moniammatillinen yhteistyö toteutuu asiakaslähtöisesti.

Yhteenvedona voidaan todeta, että vaativan moniammatillisen tuen yksiköt Vaalijalan osaamis- ja tukikeskuksessa tarjoavat laaja-alaista, yksiköllisesti suunniteltua tukea henkilöille, joilla on erityisen tuen tarpeita. Yksiköissä yhdistyvät ympärivuorokautinen hoito, asiantuntijayhteistyö sekä asiakkaan ja hänen verkostojensa osallisuus. Moniammatillisen työryhmän vahva osaaminen ja tiivis yhteistyö ovat keskeisessä roolissa autismiystävällisen toimintaympäristön luomisessa ja ylläpitämisessä.

4 Autismiystävällisyys

4.1 Autismiystävällisyyden määritelmä ja merkitys

Autismikirjon henkilön toimintakykyä voivat heikentää riittämätön kielellinen ja visuaalinen ennakointi, sosiaalisen kanssakäymisen aiheuttama liiallinen kuormitus, aistiärsykkeiden liiallinen määrä, liialliset vaatimukset liittyen henkilön itseohjautuvuuteen sekä riittämätön yksilöllinen tuki. Toimintaympäristön ollessa liian kuormittava, näkyy se autismikirjon henkilöllä yleensä joko ydinoireiden korostumisena tai lisääntyneenä psyykkisenä oireiluna. Toimintaympäristön liiallinen kuormittavuus saattaa lisätä myös haastavaa käyttäytymistä. (Lepistö-Paisley & Kujala 2023.)

Autismiystävällisen ympäristön avulla voidaan vahvistaa ja ylläpitää autismikirjon henkilön toimintakykyä sekä vähentää ja ennaltaehkäistä stressiä ja lisätä tämän henkistä hyvinvointia. Autismiystävällistä ympäristöä ja toimintaa suunniteltaessa on otettava huomioon henkilön omat vahvuudet, ennakoitavuus sekä aistiesteettömyys. Lisäksi ympäristön tulee tarjota autismikirjon henkilölle turvallinen sosiaalinen ilmapiiri. (Autismikirjon häiriö 2024.)

Esteettömyyden huomioiminen autismikirjon henkilön arjessa tarkoittaa yksilöllisyyden huomioimista ja erilaisuuden hyväksymistä. Sitä, että aistitoimintojen erilaisuus huomioidaan ja puhetta tukevat ja korvaavat kommunikaatiomenetelmät otetaan käyttöön. Jokainen ihminen voi asenteellaan vaikuttaa siihen, että kaikilla ihmisillä on yhdenvertaiset osallistumisen mahdollisuudet. (Autismiliitto 2024.)

4.2 Strukturointi ja ennakoitavuus

Strukturoinnin merkitys autismikirjon henkilön elämässä on suuri, sillä sen avulla voidaan lisätä ennakoitavuutta, järjestystä, turvallisuutta sekä jatkuvuutta. Strukturoinnilla tarkoitetaan sitä, että asiat ja tilanteet järjestetään sellaisiksi, että autismikirjon henkilön on niitä helpompi ymmärtää. Autismikirjon henkilö tarvitsee kokonaisvaltaista strukturointia liittyen aikaan, paikkaan, työskentelyyn, henkilöihin sekä kommunikointiin. Autismikirjon henkilön sopeutumista lisää ja sen myötä levottomuutta vähentää sekä ympäristöön että henkilöihin liittyvä pysyvyys. Strukturoinnilla tavoitellaan mahdollisimman hyvää itseohjautuvuutta. (Ikonen & Suomi 1998, 157–158, 163.) Strukturointia tulee toteuttaa kaikissa autismikirjon henkilön ympäristöissä ja yksilölliset tarpeet huomioiden (Autismikirjon häiriö 2024).

Päivän ja toimintojen ennustettavuutta voidaan tarvittaessa lisätä myös visuaalisen tuen avulla, sillä autismikirjon henkilön näönvarainen havaitseminen on usein kielellisiä taitoja parempi. Fyysistä toimintaympäristöä voidaan strukturoida muun muassa tilajärjestelyin sekä lisäämällä kuvia kertomaan mitä mistäkin kaapista löytyy. Päivän tapahtumien ennakointiin käytetään yksilöllisesti valittuja visuaalisia keinoja, kuten kuvia, esineitä, piirtämistä tai kuvitettua tekstiä. Autismikirjon henkilölle voidaan tehdä päiväjärjestys jäsentämään päivänkulkua ja tämän lisäksi siirtymätilanteita voidaan helpottaa käyttämällä ensin-sitten korttia. Ajan hahmottamisen avuksi voidaan käyttää TimeTimer-kelloa tai muita sovelluksia, joiden avulla ajan kulumista voidaan visualisoida. Visuaalisten toimintaohjeiden avulla pystytään lisäämään autismikirjon henkilön toimintakykyä. (Lepistö-Paisley 2023.)

4.3 Aistiystävällisyys

Ongelmat aistitiedon käsittelyssä on otettava huomioon autismikirjon henkilön arjessa, läheisten ohjaamisessa sekä ympäristön ja toimintojen muokkaamisessa henkilön omissa toimintaympäristöissä (Autismikirjon häiriö 2024).

Aistiystävällisyyttä voidaankin pitää yhtenä keskeisenä autismikirjon henkilön hyvinvointia lisäävänä tekijänä. Rauhalliset, selkeät ja häiriöttömät tilat tukevat autismiystävällisyyden toteutumista. (Autismiliitto 2022f.)

Kun autismikirjon henkilön yksilölliset aistiherkkyydet on tunnistettu, voidaan erilaisilla tilaratkaisuilla, kuten esimerkiksi äänieristeillä ja himmeillä valoilla vähentää tehokkaasti toimintaympäristön ärsykyttä (Partanen 2010, 36). Autismikirjon henkilölle on hyvä järjestää oma rauhallinen tila, jossa hän voi rauhassa palautua liiallisesta aistien ja sosiaalisen vuorovaikutuksen aiheuttamasta kuormituksesta (Lepistö-Paisley & Kujala 2023). Fyysisen ympäristön aistiystävällisyydellä voidaan tarkoittaa myös opasteiden käyttöä ympäristön ja tilojen selkeyttämisessä (Autismikirjon häiriö 2024).

4.4 Toiminnanohjauksen tuki

Toiminnanohjausta voidaan tukea järjestämällä asiat niin, että autismikirjon henkilö tietää mitä, milloin, kenen kanssa ja kuinka kauan tehdään sekä mitä sitten tapahtuu, kun tekeminen loppuu. Asiakokonaisuuksien ja syy-seuraussuhteinen hahmottaminen, tilan ja toimintojen strukturointi sekä sosiaaliset tarinat tukevat toiminnanohjausta. Erityisen tärkeää on ennakoida siirtymät ja muutostilanteet. Oikea-aikaisella, tarkasti kohdennetulla ja positiivisella palautteella sekä palkitsemisella ja motivoivalla palkkiolla voidaan myös tukea autismikirjon henkilön toiminnanohjausta. (Autismiliitto 2022e.)

Toiminnanohjauksen vaikeudet voivat liittyä useaan eri osa-alueeseen. Esimerkiksi aloitetykyä ja motivaatiota voidaan tukea selkeillä ja pilkotuilla toimintaohjeilla, innostamisella sekä luomalla aloittamisrutiineja. Toimintasuunnitelman

muodostamisessa voidaan jäsentää toimintaa pienemmiksi osatehtäviksi sekä laatia muistilista tai kaavio toimintajärjestyksestä. Tarkkaavuuden säätelyn vaikeutta voidaan helpottaa poistamalla ylimääräisiä häiriötekijöitä, asettamalla tehtäviä tärkeysjärjestykseen sekä tukemalla vireystilan säätelyä. Käyttäytymisen ja tunteiden säätelyä voidaan harjoitella tunne- ja sosiaalisten taitojen harjoittelun avulla. (Parikka ym. 2020, 14–15.)

4.5 Vahvuuksien huomiointi ja sosiaalinen turvallisuus

Jokaisella ihmisellä, myös autismikirjon henkilöllä on vahvuuksia. Vahvuudeksi voidaan luokitella myös mielekäs tekeminen, vaikka siihen ei sisältyisi tavanomaisesta poikkeavia taitoja. Yksilöllisten vahvuuksien tunnistaminen ja niiden käyttöön kannustaminen parantavat henkilön itsetuntoa. Vahvuuksia hyödyntämällä voidaan myös helpottaa vaikeampien asioiden oppimista ja lisätä autismikirjon henkilön motivaatiota oppimiseen. (Parikka ym. 2020, 110.) Ympäristön positiivisella suhtautumisella voidaan edistää autismikirjon henkilön myönteistä minäkuvaa ja hyvinvointia sekä lisätä turvallisuudentunnetta (Autismiliitto 2025).

Sosiaalinen turvallisuus muodostuu osallisuudesta, osallistumisesta ja vuorovaikutukseen liittyvistä asioista. Jokaisella ihmisellä on sekä tarve että oikeus kuulua joukkoon ja olla osa jotain yhteisöä. Sosiaalisesti turvallinen ympäristö mahdollistaa vuorovaikutustaitojen kehittymisen ja vahvistaa osallisuuden tunnetta. (Opetushallitus 2025.) Autismikirjon henkilön kiinnittymistä ympäristöön voidaan vahvistaa turvaamalla hänelle sensitiivinen, myönteinen ja turvallinen ihmissuhde. Sosiaalisten taitojen sekä tunnetaitojen harjoittelu, riittävä tuki sosiaalisissa tilanteissa, kaverisuhteiden tukeminen ja huolehtiminen siitä, että autismikirjon henkilö voi kokea olevansa osa yhteisöä, lisäävät autismiystävällisyyttä ja sosiaalista turvallisuutta. (Lepistö-Paisley & Kujala 2023.)

5 Aiemmat tutkimukset ja opinnäytetyöt

Autismiystävällisyyteen liittyviä opinnäytetöitä ja tutkimuksia, etenkin vaativan moniammatillisen tuen kontekstissa oli hieman haastava, ellei mahdotonta löytää. Eeva-Maria Heiskanen on vuonna 2024 valmistuneessa opinnäytetyössään tarkastellut autismiystävällisyyden ja neuromoninaisuuden hyväksynnän merkitystä autismikirjon henkilöiden mielenterveyteen. Autismiystävällisyyttä opinnäytetyössä käsitellään tiiviisti nostamalla esiin aistiesteettömyys, yksilölliset tarpeet, ennakoitavuus sekä muun muassa vahvuuksiin perustuvuus. Opinnäytetyön tulosten perusteella autismiystävällisyydellä voidaan vaikuttaa merkittävästi autismikirjon henkilön mielenterveyteen. Autismiymmärryksen lisääminen ja sen myötä neuromoninaisuuden huomioivia lähestymistapoja lisäämällä voitaisiin rakentaa entisestään neuromoninaisempi yhteiskunta. (Heiskanen 2024.)

Aistiesteettömyys liittyy vahvasti autismiystävällisyyteen, joten nostan tässä esiin myös Ketalan & Stenroosin vuonna 2019 tekemän opinnäytetyön, jonka aiheena on aistiesteettömän asumisympäristön suunnittelu erityistä tukea tarvitseville. Aistiesteettömyys tilan suunnittelussa liittyy muun muassa akustiikan, valaistuksen sekä tilaratkaisujen huomioimiseen. Opinnäytetyössä kuvataan aistiesteettömyyttä osana laajempaa esteettömyyttä. Työssä kuvataan myös arjen strukturoinnin ja ympärillä olevien ihmisten tietoisuuden merkitystä aistiesteettömyyden näkökulmasta. (Ketala & Stenroos 2019.)

Heinäkuussa 2024 tehdyssä narratiivisessa kirjallisuuskatsauksessa tarkastellaan autismikirjon henkilöiden kohtaamia esteitä terveydenhuollossa sekä toimintakeinoja näiden esteiden vähentämiseksi. Kirjallisuuskatsauksesta tulee ilmi, että autismikirjon henkilöillä on usein haasteita sekä palveluiden saamisessa että niiden laadussa. Erityisesti esiin nousevat kommunikaatioon liittyvät haasteet, aistiherkkyydet sekä terveydenhuollon ammattilaisten lisäkoulutuksen tarve. Kirjallisuuskatsauksessa tarjotaan suosituksia autismiystävällisten käytäntöjen ja ympäristöjen luomiseksi, kuten henkilökunnan koulutusta autismitietoisuuteen liittyen, aistiystävällisten tilojen suunnittelua sekä yksilöllisyyden huomioimista hoidon eri vaiheissa. (Hamdan & Bennett 2024.)

6 Opinnäytetyön tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön tehtävänä on selvittää, miten autismiystävällisyys toteutuu Vaalijalan osaamis- ja tukikeskuksen vaativan moniammatillisen tuen lasten ja nuorten yksiköissä sekä millaisia kehittämistarpeita työntekijät mahdollisesti kokevat sen edistämiseksi.

Opinnäytetyön tutkimuskysymys on:

Miten työntekijät kokevat autismiystävällisyyden toteutumisen vaativan moniammatillisen tuen yksiköissä?

Alakysymyksiä ovat:

Mitkä tekijät työntekijöiden mukaan tukevat autismiystävällisyyden toteutumista?

Millaisia kehittämistarpeita työntekijät tunnistavat autismiystävällisyyden edistämiseksi?

7 Opinnäytetyön menetelmälliset valinnat ja toteutus

7.1 Laadullinen tutkimus

Laadullisen eli kvalitatiivisen tutkimuksen avulla tarkastellaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa muodostuvaa merkitysten maailmaa ja tavoitellaan ihmisten kokemuksia koetusta todellisuudesta. Totuuden löytäminen ei niinkään ole ensisijaista laadullisessa tutkimuksessa. (Vilkkä 2021, 118–119.) Myös Kanasen (2017, 34) sekä Puusan & Juutin (2020, 59) mukaan laadullinen tutkimus keskittyy henkilöiden näkemyksiin, kokemuksiin ja ajatuksiin sekä tunteisiin, joita tutkittavana oleva aihe heissä nostattaa.

Kanasen (2014) mukaan laadullinen tutkimus pyrkii vastaamaan kysymykseen ”Mistä ilmiössä on kyse?”. Laadullinen tutkimus tutkii yksittäistä tapausta ja eroaa siten määrällisestä tutkimuksesta, joka taas tutkii tapausten joukkoa. (Kananen 2014, 17, 19.)

Laadullisen tutkimuksen avulla pyritään tutkittavana olevan ilmiön syvälliseen ymmärtämiseen ja tyypillistä laadulliselle tutkimukselle ovat sen toteuttaminen aidossa ympäristössä sekä tutkimusaineiston koostuminen useista eri lähdetyypeistä, kuten esimerkiksi tekstistä ja haastatteluista (Kananen 2017, 34–35). Hirsjärven ym. (2009) mukaan tyypillisiä piirteitä laadulliselle tutkimukselle ovat joustavuus, aineiston yksityiskohtainen ja monitahoinen tarkastelu sekä kerääminen luonnollisissa tilanteissa tavoilla, jotka suosivat ihmistä tiedon lähteenä, kuten muun muassa haastattelun tai kyselyn avulla. Näiden lisäksi laadullista tutkimusta kerätessä haastateltavat valitaan tarkoituksenmukaisesti ei sattumanvaraisesti. (Hirsjärvi ym. 2009, 164.)

Tämän opinnäytetyön tehtävänä on selvittää työntekijöiden kokemuksia ja näkemyksiä ilmiöstä nimeltä autismiystävällisyys, joten laadullinen tutkimus menetelmänä sopii tähän tarkoitukseen hyvin. Opinnäytetyö toteutetaan aidossa ympäristössä ja sillä tavoitellaan autismiystävällisyyden syvällistä ymmärrystä. Tämän opinnäytetyön avulla halutaan myös lisätä työntekijöiden tietoutta autismiystävällisyydestä. Vilkan (2015, 125) mukaan laadullisen tutkimuksen tärkeänä tehtävänä onkin lisätä myös tutkittavien ymmärrystä asiasta.

7.2 Teemahaastattelu

Laadulliseen tutkimukseen liittyviä tiedonkeruumenetelmiä ovat havainnointi, haastattelut, kyselyt ja dokumentit (Kananen 2014, 27). Haastattelu tutkimusmenetelmänä on ennalta suunniteltu vuorovaikutustilanne, jonka tavoitteena on, että haastattelija saa luotettavaa tietoa tutkimusongelmaansa (Hirsjärvi & Hurme 1995, 27). Haastattelu on toimiva aineiston keruumenetelmä muun muassa silloin, kun halutaan korostaa ihmisen toimijuutta tutkimustilanteessa.

Menetelmänä se mahdollistaa tarvittaessa myös tietojen selventämisen ja syventämisen. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 35.) Haastattelulajit jaotellaan tyypillisesti sen mukaan, miten strukturoitu haastattelu on (Hirsjärvi ym. 2009, 208).

Yksi tutkimushaastattelun lajeista on teemahaastattelu eli puolistrukturoitu haastattelu, joka etenee etukäteen valittujen teemojen avulla. Haastattelun edessä vastauksia voidaan tarkentaa teemoihin liittyvien lisäkysymysten avulla. Menetelmänä teemahaastattelu pyrkii korostamaan ihmisten tulkintoja ja asioiden merkityksiä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 87–88; Puusa 2020a, 112.) Hirsjärven & Remeksen (1995) mukaan teemahaastattelun ja strukturoidun haastattelun ero on kysymysten muodossa ja järjestyksessä. Teemahaastattelussa kysymysten tarkalla muodolla ja järjestyksellä ei ole niin suurta merkitystä. (Hirsjärvi & Remes 1995, 36.)

Tuomen & Sarajärven (2018, 88) mukaan teemahaastattelun avulla pyritään löytämään tutkimustehtävän mukaisia merkityksellisiä vastauksia, joten haastatteluun valittujen teemojen tulee perustua tutkittavaan ilmiöön liittyvään tietoperustaan. Kananen (2014) ohjeistaa haastattelijaa laatimaan haastattelurungon ilmiöön liittyvistä aiheista varmistaakseen kaikkien teemojen käsittelyn. Teemahaastattelussa edetään teema teemalta yleisemmästä yksityiskohtaisempaan teemaan. (Kananen 2014, 77.) Vilkan (2015, 124) mukaan teemojen käsittelyjärjestyksellä ei niinkään ole merkitystä, kunhan ne on käsitelty haastateltavan kannalta luontevassa järjestyksessä.

Tässä opinnäytetyössä ollaan kiinnostuneita työntekijöiden kokemuksista ja näkemyksistä sekä heidän tulkinnoistaan tarkastelun kohteena olevasta ilmiöstä eli autismiystävällisyydestä, joten teemahaastattelu on sopiva menetelmä aineiston keruuta ajatellen. Autismiystävällisyys on ilmiönä melko laaja, joten teemahaastattelu mahdollistaa tarvittaessa kysymysten muokkaamisen keskustelun etenemisen mukaisesti ja auttaa tuomaan työntekijöiden kokemuksia esille kyselylomakkeita paremmin. Haastatteluissa käsitellyt teemat muodostuivat opinnäytetyön alussa käsitellyn tietoperustan pohjalta

tutkimustehtävälähtöisesti. Haastattelujen alussa käytiin lyhyesti läpi työntekijän taustatiedot liittyen työhistoriaan Vaalijalan osaamis- ja tukikeskuksessa ja edettiin autismiystävällisyyden käsitteen kautta autismiystävällisyyden toteutumiseen ja siihen liittyviin tekijöihin käytännön tasolla. Haastattelun loppuvaiheessa käsiteltiin vielä autismiystävällisyyden toteutumiseen mahdollisesti liittyviä haasteita ja kehittämistarpeita. Työntekijöille annettiin myös mahdollisuus tuoda esiin muita heille tärkeitä asioita autismiystävällisyyteen liittyen. Haastattelurunkoa (liite 2) muokattiin hieman käytännönläheisemmäksi testihaastattelun jälkeen.

Eskolan & Suorannan (1998, luku 3) mukaan teemahaastattelu antaa haastateltavalle mahdollisuuden melko vapaamuotoiseen puhumiseen ja laajoihinkin yksilöllisiin tulkintoihin. Teemahaastattelu valikoitui aineistonkeruumenetelmäksi myös siksi, että se mahdollistaa työntekijöiden näkökulmien esille tuomisen ilman, että vastauksia rajoitettaisiin ennalta liian tarkasti. Teemahaastattelun eduksi voidaan ajatella myös sen joustavuus, sillä autismiystävällisyys voi näyttyä eri tavoin eri yksiköissä. Teemahaastattelu mahdollistaa syvällisen ja monipuolisen tiedonkeruun, sekä auttaa ymmärtämään työntekijöiden subjektiivisia kokemuksia.

Hyvärisen (2017, 34) mukaan haastattelujen riittävästä määrästä ei ole yksiselitteistä ohjetta, mutta yleisesti ohjeeksi on muodostunut, ettei haastatteluja tarvita lisää sen jälkeen, kun ne alkavat tuottaa samoja tuloksia. Tuomen & Sarajärven (2018, 99) mukaan taas opinnäytetyöstä puhuttaessa 6–8 haastateltavaa on sopiva määrä. Opinnäytetyön suunnitelmavaiheessa tavoitteena oli löytää kaksi haastateltavaa per yksikkö. Aineistoa kertyi lopulta 11 haastattelun verran, eivätkä viimeiset haastattelut enää tuottaneet uusia tuloksia, joten aineiston keruuta ei ollut tarvetta jatkaa.

7.3 Aineiston hankinta ja kohderyhmä

Opinnäytetyön suunnitelmavaiheessa tutkimus päätettiin toimeksiantajan kanssa rajata koskemaan neljää Vaalijalan osaamis- ja tukikeskuksen lasten ja nuorten yksikköä. Opinnäytetyön toteutusvaiheen alussa, helmikuun 2025 loppupuolella, tehtiin toimeksiantosopimus sekä haettiin tutkimuslupa Etelä-Savon hyvinvointialueelta.

Tuomen ja Sarajärven (2018, 98) mukaan laadullista tutkimusta tehdessä kerättävän aineiston laatu on määrää tärkeämpää ja sen vuoksi olisikin hyvä löytää haastateltaviksi henkilöt, jotka tietävät tutkittavasta ilmiöstä mahdollisimman paljon. Haastateltavien etsinnässä hyödynnettiin yksiköiden esihenkilöitä ja kuntoutuskoordinaattoreita tiedonvälittäjinä. Heitä lähestyttiin sähköpostitse saatekirjeen (liite 1) välityspyynnöllä tutkimusluvan saamisen jälkeen helmikuun loppussa. Saatekirjeessä toivottiin yhteydenottoja työntekijöiltä, jotka olisivat kiinnostuneita jakamaan näkemyksiään autismiystävällisyyden toteutumisesta työsään. Saatekirje (liite 1) suunnattiin suoraan työntekijöille, näin työntekijät pystyivät itse ilmoittamaan halukkuudestaan haastatteluun osallistumisesta.

Haastateltavia pyydettiin täyttämään kirjallinen suostumus tutkimukseen osallistumisesta. Suostumuslomakkeen avulla huolehdittiin myös haastateltavien asianmukaisesta informoinnista liittyen haastattelun toteuttamiseen, aineiston säilyttämiseen sekä asianmukaiseen hävittämiseen. Suostumuslomakkeessa korostettiin lisäksi vapaaehtoisuutta sekä sitä, ettei opinnäytetyössä tule näkymään yksiköiden tai työntekijöiden nimiä. Suostumuslomakkeen liitteeksi laadittiin tietosuojaseloste, vaikka opinnäytetyössä ei tulekaan näkymään haastatteluun osallistuneiden yksiköiden tai työntekijöiden nimiä. Henkilötiedot näkyvät ainoastaan haastattelua varten kerätyissä suostumuslomakkeissa.

Haastateltavaksi ilmoittautui lopulta 11 työntekijää kolmesta eri lasten ja nuorten yksiköstä. Haastattelut toteutettiin Microsoft Teams-sovelluksen avulla. Microsoft Teams on verkkopohjainen videoneuvottelusovellus, jonka kautta käyttäjät voivat osallistua etäkokouksiin reaaliaikaisesti ajasta ja paikasta riippumatta. Sovelluksen käyttö mahdollistaa keskustelujen tallentamisen ja sisältää myös

automaattisen transkriptiotoiminnon eli mahdollisuuden tekstimuotoiseen tallenteeseen. (Microsoft 2025). Teamsin käyttö mahdollisti työntekijöiden joustavan osallistumisen haastatteluihin omasta sijainnistaan käsin. Etäyhteyden avulla pystyttiin myös paremmin turvaamaan haastateltavien anonymiteettiä, mikä vuoksi kasvotusten pidettävät haastattelut hylättiin ajatuksena melko nopeasti. Teamsin käyttö mahdollisti myös haastatteluiden tallentamisen tutkimusaineiston analysointia varten ja automaattisen tekstitalteen käyttö helpotti merkittävästi litterointia ja nopeutti aineiston käsittelyprosessia.

7.4 Aineiston analysointi teemoitellen

Kerätty aineisto on yhteismitallistettava eli litteroitava, jolla Kanasen (2017, 134) & Vilkan (2015, 137) mukaan tarkoitetaan haastatteluaineiston kohdalla nauhoitetun aineiston kirjoittamista tekstimuotoon (Kananen 2017, 134; Vilka 2015, 137). Litteroinnin avulla myös tutkimusaineiston analysointi eli aineiston läpikäynti, ryhmittely sekä luokittelu helpottuvat (Vilka 2015, 137). Kanasen 2014, 102 mukaan teemahaastattelun avulla kerätty aineisto litteroidaan mahdollisimman sanatarkasti, mutta siihen riittää usein melko karkea taso (Kananen 2014, 102). Litterointia tehtäessä aineisto samalla myös anonymisoidaan, jotta haastatteluun osallistuneita ihmisiä ei pystytä tunnistamaan (Ruusuvoori & Nikander 2017, 438).

Haastattelut litteroitiin samana tai haastattelua seuraavana päivänä. Haastatteluista litteroitaessa käytettiin apuna Teamsin laatimaa tekstitalennetta, jota kuitenkin täytyi muokata vastaamaan haastateltavien todellisia lauseita ja sanamuotoja. Haastattelut litteroitiin sanasta sanaan noudattaen puhekieltä, jota haastateltavat käyttivät. Litteroinnissa jätettiin pois kaikki ylimääräiset äännähdykset ja merkityksettömät sanat. Työntekijän käyttäessä haastattelutilanteessa työyksikkönsä nimeä, poistettiin tieto litterointivaiheessa. Aineisto nimettiin käyttäen merkintöjä välillä H1-H11.

Litteroitua aineistoa saatiin 42 A4-sivua, käyttäen fonttia Calibri, kokoa 11 ja rivi-väliä 1,5. Haastatteluaineisto poistettiin Teamsista välittömästi sen jälkeen, kun aineisto oli saatu litteroitua tekstimuotoon.

Laadullisella analyysillä tavoitellaan kerätyn aineiston tiivistymistä ja aineiston tarkoituksenmukainen analysointi lisää myös tutkimuksen uskottavuutta ja luotettavuutta (Vilkkä 2021, 153–154). Laadullista analyysia käytetään usein tilanteissa, joissa tutkimuksellisella lähestymistavalla pyritään ilmiön ymmärtämiseen ja tyypillisiä analyysimenetelmiä ovat muun muassa teemoittelu, sisällönerittely sekä diskurssianalyysi. Aineiston analysoinnin jälkeen tulokset tulee vielä selvittää ja tulkita sekä pohtia tulosten laajempaa merkitystä. (Hirsjärvi ym. 2009, 224, 229–230.) Laadullista tutkimusta tehdessä aineiston keruu ja analyysi vuorottelevat, sillä etukäteen ei tiedetä, mitä ja miten paljon aineistoa tarvitaan (Kananen 2014, 99, 101). Aineiston analysointi selvittää tutkijalle, millaisia vastauksia hän tutkimusongelmiinsa saa (Hirsjärvi ym. 2009, 221). Aineiston tarkastelu ja alustava koodaaminen aloitettiin ensimmäisen kerran jo kuuden ensimmäisen haastattelun jälkeen ja jo tuossa vaiheessa aineistossa alkoivat toistua tietyt asiat. Ilmiön laajemman tarkastelun mahdollistamiseksi haastatelluja haluttiin kuitenkin vielä jatkaa.

Laadullisen tutkimuksen analyysivaiheessa valitaan tutkimukseen sopiva analyysimenetelmä. Yksi laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmistä on teemoittelu ja sitä tehdäänkin usein haastatteluaineistosta. Teemoittelun tavoitteena on paikantaa kerätystä aineistosta tutkimusongelmaan liittyvät keskeiset teemat. (Juhila 2021.) Aineistoa analysoitaessa teemoittelun kautta, pyritään litteroidusta aineistosta poimimaan ja tarkastelemaan asioita ja yhtäläisyyksiä, jotka nousevat esiin useamman haastateltavan sanomana. On tärkeää, että kiinnostavat esiin nousevat teemat käydään läpi useamman kerran, sillä näin voidaan varmistua teeman tärkeydestä. (Puusa 2020c, 152–153; Hirsjärvi & Hurme 2001, 173.)

Aineiston analyysi pitää sisällään monta eri vaihetta (Günther, Hasanen & Juhila 2021). Aineistoa analysoitaessa siihen tutustutaan tarkasti, sitä pelkistetään, luokitellaan ja teemoitellaan sekä lopuksi tulkitaan ja yhdistellään. Aineiston analysointi pitää sisällään siis sekä analysointia, että synteessin laatimista. Analyysivaiheessa aineistoa eritellään, tiivistetään ja luokitellaan, kun taas synteessivaiheessa tarkoituksena on saada luotua kokonaiskuva aineistosta. (Puusa 2020b, luku 9.)

Aineistoa analysoidessaan tutkija tekee tulkintoja haastateltavien sanomisista ja näin muodostuvat esiin nousevat teemat. Nämä teemat voivat pohjautua teema-haastattelun teemoihin, mutta voivat hyvin olla jotain muutakin. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 173.) On tärkeä muistaa, etteivät haastattelun teemat kuitenkaan sellaisenaan ole sama asia kuin analyysin tuloksena syntyvät teemat. Mikäli tätä ei oteta huomioon, saattaa tutkijan ennakkojäsennys ohjata analyysiä virheellisesti. (Juhila 2021.)

Teemoittelu valittiin opinnäytetyön analysointimenetelmäksi, koska se soveltuu hyvin laadulliseen tutkimukseen, jossa tavoitteena on ymmärtää työntekijöiden kokemuksia ja näkemyksiä autismiystävällisyydestä. Teemoittelun avulla voidaan tunnistaa ja jäsentää aineistosta nousevia keskeisiä aihealueita, mikä taas auttaa hahmottamaan ilmiön kokonaisuutta. Koska aineisto koostuu työntekijöiden kuvauksista ja kertomuksista, teemoittelu mahdollistaa olennaisten sisältöjen analysoinnin joustavasti ilman, että aineiston merkityksiä kadotetaan. Saaranen-Kauppinen & Puusniekan (2006) mukaan teemoittelu on luonteva etenemistapa teemahaastattelua analysoitaessa.

Käytännössä teemoittelu tapahtuu niin, että litteroinnin jälkeen tutkija järjestelee aineiston teemoittain ja tässä apuna voidaan käyttää esim. koodausta. Teemojen alle kootaan haastatteluista ne kohdat, joissa käsitellään juuri kyseistä teemaa. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Aineiston analysointia jatkettiin litteroinnin jälkeen lukemalla aineistot läpi tarkasti ja useaan kertaan etsien niistä tutkimustehtävän kannalta merkityksellisiä asioita. Kanasen (2014, 104) mukaan koodaamalla saadaan tiivistettyä aineistoa ymmärrettävään muotoon ja samalla sen myötä aineisto muuttuu helpommin käsiteltäväksi. Aineisto tulostettiin haastatteluissa esiintyvien yhtäläisyyksien hahmottamiseksi ja koodaaminen tehtiin käyttäen erivärisiä korostuskyniä. Haastatteluissa toistuivat työntekijöiden kuvaukset siitä, kuinka he autismiystävällisyyden käsitteenä ymmärtävät tai mitä se heidän mielestään tarkoittaa. Näitä merkityksiä kuvaavat asiat ja yhtäläisyydet korostettiin keltaisella värillä, kun taas autismiystävällisyyden toteutumista tukevat asiat koodattiin pinkillä värillä. Ympäristöön liittyvät merkitykselliset asiat korostettiin vihreällä, työntekijän omaan käyttäytymiseen liittyvät asiat harmaalla, kommunikaatioon liittyvät asiat violetilla ja niin edelleen. Aineistosta nousi esiin myös haasteita ja kehittämistarpeita, jotka koodattiin sinisellä värillä. Aineiston värikoodauksen jälkeen alkupe- räiset tekstit koodattiin ja taulukoitiin pelkistetympään muotoon Wordia apuna käyttäen (taulukko 1).

Raakateksti	Tekstin koodaus
<i>"Päivittäiset struktuurit, että ne on semmoiset selvät."</i>	Arjen strukturointi
<i>"-- no tärkeintä on just se sellanen niinku ennakointi, että he tietää ennakkoon tapahtuvia asioita."</i>	Ennakointi
<i>"-- ihan niinku pcs-kuvia, sitten tietysti sosiaaliset tarinat, pikapiirtäminen ja niin edelleen."</i>	Visuaalinen tuki
<i>"-- että käytetään niitä ensin-sitten kortteja."</i>	Ensin-sitten ohjaus
<i>"--ja tehään pilkottu päiväsuunnitelma."</i>	Päiväjärjestys

Taulukko 1. Esimerkkejä aineiston koodauksesta.

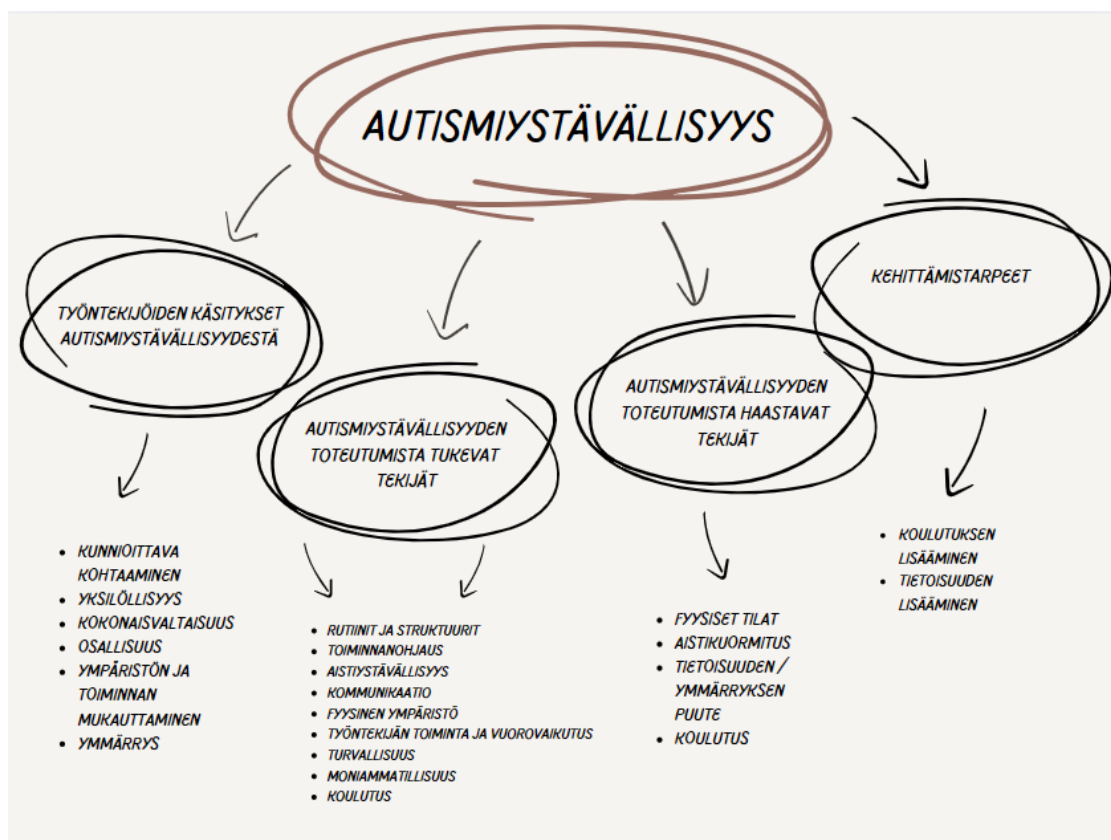
Aineistosta esiin nousevien asioiden tarkastelemista suhteessa toisiinsa, voidaan pitää aineiston analysoinnin tärkeimpänä osana (Hirsjärvi & Hurme 2001, 174). Teemojen muodostaminen aloitettiin tarkastelemalla ja pohtimalla eri koodien välisiä yhteyksiä yhdistelemällä samaan asiaan liittyvät koodit taas uuteen taulukkoon (taulukko 2).

Tekstin koodaus	Teema
Arjen strukturointi	Rutiinit ja struktuurit
Ennakointi	
Visuaalinen tuki	Toiminnanohjauksen tuki
Ensin-sitten ohjaus	
Päiväjärjestys	

Taulukko 2. Esimerkki koodien yhdistämisestä teemoiksi.

Sen jälkeen, kun koodit on yhdistetty teemoiksi, kootaan teemat omiksi kokonaisuuksiksi (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Raportointivaiheessa esitellään yleensä sitaatteja aineistosta havainnollistamaan teemoittelua, mikä lisää myös tutkimuksen luotettavuutta näyttämällä konkreettisia esimerkkejä siitä, mihin suoritettu teemoittelu pohjataan (Juhila 2021; Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Tutkimusraportti sisältää sitaattien lisäksi tutkijan kommentteja ja tulkintoja, jotka ovat kytketty teoriaan (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006).

Koodien teemoiksi järjestämisen jälkeen, alettiin miellekartan (kuva1) avulla yhdistellä syntyneitä teemoja kokonaisuuksiksi eli niin sanotuiksi pääteemoiksi. Pääteemoiksi muodostuivat työntekijöiden käsitykset autismiystävällisyydestä, autismiystävällisyyden toteutumista tukevat tekijät, autismiystävällisyyden toteutumista haastavat tekijät sekä kehittämistarpeet autismiystävällisyyteen liittyen.

Kuva 1. Miellekartta teemojen yhdistämisestä

8 Tulokset

8.1 Työntekijöiden käsitykset autismiystävällisyydestä

Työntekijöiden käsitykset autismiystävällisyydestä korostivat kunnioittavaa kohtaamista, ymmärrystä, yksilöllisyyden ja kokonaisvaltaisuuden huomioimista sekä osallisuuden vahvistamista.

Työntekijät kertoivat autismiystävällisyyden tarkoittavan ennen kaikkea ympäristön ja toiminnan mukauttamista sekä asiakkaan tarpeiden ja vahvuuksien huomioon ottamista.

Useammassa haastattelussa toistuivat asiakkaan yksilöllinen kohtaaminen, tämän haasteiden ja vahvuuksien huomioiminen sekä tarvittaessa työntekijän oman toiminnan mukauttaminen asiakkaan tarpeisiin. Jokainen ihminen ansaitsee tulla kohdatuksi kunnioittavasti huolimatta mahdollisista erityisyyksistään.

”-- mä jotenkin ajattelen, että onko se sitä, että se yksilö huomioidaan niine omine haasteineen ja vahvuuksineen ja on niinku valmius kohdata se autismi ja mukauttaa sitä toimintaa ja kohtaamista sitten tämän henkilön tarpeisiin.”

Työntekijöiden vastauksista oli helposti löydettävissä yhtäläisyyksiä myös sen suhteen, että autismikirjon henkilön haasteet voivat olla moninaisia ja näkyä useilla eri osa-alueilla.

”-- ymmärtää semmoisen kokonaisuuden, että noitten asiakkaitten yksittäiset asiat ei ole vaan semmosia, mihin pitäisi takertua, vaan se on monipuolinen kokonaisuus mikä näkyy kaikissa mahdollisissa toimissa, niin ehkä sen ymmärtäminen on avainasia liittyen siihen autismiystävällisyyteen.”

Haastatteluista tuli esille se, että autismikirjon henkilön kokonaisvaltainen ymmärtäminen liittyy merkityksellisesti autismiystävällisyyteen. Tämän tiedostaminen ja ymmärtäminen mahdollistaa asiakkaan kokonaisvaltaisen huomioimisen ja on tärkeää autismiystävällisyyden toteutumisessa. Ymmärrys autismikirjon henkilöä ja tämän erityisyyttä kohtaan tukee autismiystävällisyyden toteutumista ja muutaman työntekijän mielestä autismiystävällisyyden käsitteellä tarkoitetaan juuri tätä ymmärrystä.

”Autismiystävällisyys minun mielestä tarkoittaa sitä, että ymmärretään sitä autismin kirjoa.”

Asiakkaiden osallisuuden vahvistaminen ja sen merkitys liittyen autismiystävällisyyteen tuli esille muutamassa haastattelussa. Työntekijöiden mielestä on tärkeää ottaa asiakkaat mukaan myös toimintojen suunnitteluun, sillä se edistää asiakkaan mielekkään tekemisen toteutumista ja vahvistaa asiakkaan toimijuutta.

”-- että mahdollistetaan niinku se mielekäs tekeminen, että se ei ole pelkästään aina meidän päätettävissä, että otetaan suunnittelemaan ne asiakkaat sitä päivää.”

Haastatteluissa korostui vahvasti myös asiakkaan vahvuuksien tunnistaminen ja niiden huomioonottaminen arjessa, mikä tukee asiakkaan hyvinvointia ja itsenäisyyttä ja on olennainen osa autismiystävällistä toimintaa.

8.2 Autismiystävällisyyden toteutumista tukevat tekijät

Työntekijöiden kokemukset autismiystävällisyyden toteutumisesta vaihtelivat. Osa työntekijöistä koki, että autismiystävällisyyden periaatteet toteutuvat yksiköissä hyvin, kun taas osa työntekijöistä toi esiin, että käytännöt vaihtelevat ja toteutumiseen vaikuttavat muun muassa työntekijöiden ymmärrys autismikirjon häiriötä kohtaan. Tästä huolimatta työntekijät toivat kattavasti esiin autismiystävällisyyttä tukevia tekijöitä.

Lähes kaikissa haastatteluissa autismiystävällisyyttä tukevinä tekijöinä korostuivat rutinit ja struktuurit, toiminnanohjauksen tuki, aistiystävällisyys, kommunikaatio sekä työntekijän toiminta ja vuorovaikutus. Lisäksi keskeisiä teemoja olivat fyysinen ympäristö, turvallisuus, työntekijöiden saama moniammatillinen tuki sekä koulutus.

Autismikirjon henkilölle arjen toistuminen samanlaisena luo turvaa. Työntekijöiden vastauksista tuli hyvin esille se, että autismiystävällisyyden toteutumista tukee yksiköissä eletävä ennakoiva arki, joka on suunniteltu myös mahdollisimman samanlaisena toistuvaksi.

”-- uskoisin, että sinällään on myös autismiystävällinen ympäristö, koska se arki toistuu niin samalla tavalla, että siinä ei ole semmoisia yllättäviä muutoksia.”

Työntekijät kokivat, että arjen strukturointi on yksiköissä hyvällä mallilla. Arjen strukturointia tukee myös yksiköissä käytettävä visuaalinen tuki, joka auttaa autisikirjon asiakasta jäsentämään päivää.

”No tärkeintä on just se sellanen niinku ennakointi, monelle on tosi tärkeää, että he tietää ennakkoon tapahtuvia asioita.”

”-- niinku strukturoitu arki, mikä on tosi isossa roolissa asiakkaiden kohdalla, niin lähtee aika silleen rutiininomaisesti tosi monelta työntekijältä.”

Autismiystävällisyyden toteutumiseen voidaan vaikuttaa myös tarjoamalla asiakaille tukea heidän toiminnanohjauksen haasteisiinsa. Asiakkaan päiväjärjestystä laadittaessa käytetään visuaalista tukea ja toiminnoissa erilaisia ajanhahmottamisen apuvälineitä. Toiminnanohjausta yksiköissä tukee myös muun muassa ensin-sitten kortin käyttö sekä sosiaaliset tarinat. Yksiköissä on mahdollista vaihtelevasti myös käyttää eri tiloja eri toimintoihin.

”-- no päiväjärjestykset ja ensin-sitten kortit ja haastavimmissa tapauksissa sitten on sosiaalisia tarinoita ja käytetään palkkiomenetelmää.”

”-- elikkä just nämä niinku esimerkiksi kuvien käyttö näkyy hyvin vahvasti täällä meidän toiminnassa ja sitten se ennakointi.”

Aistiystävällinen ympäristö tuli esiin jokaisessa haastattelussa autismiystävällisyyden toteutumista tukevana tekijänä. Työntekijät kuvasivat aistiystävällisen ympäristön olevan rauhallinen, selkeä ja pelkistetty sekä asiakkaan aistiherkkyydet huomioonottava. Aistiystävällisyyden toteutumista yksiköissä tukee muun muassa valojen himmentämisen mahdollisuus ja yleinen aistiärsykkeiden huomiointi arjessa ja työntekijän omassa toiminnassa.

”-- no tietysti ensimmäisenä tulee äänet, että semmoiset turhat äänet pois siitä ympäristöstä, että pyritään semmoiseen rauhalliseen ympäristöön.”

”-- hyvin sellainen pelkistetty ja selkeä ympäristö on niinku paras, että ei hirveästi semmosia pieniä yksityiskohtia ole siinä sisustuksessa.”

Työntekijä itse pystyy myös vaikuttamaan omalla toiminnallaan aistiystävällisyyteen ja lisäämään sen myötä autismiystävällisyyden toteutumista. Työntekijät nostivat esiin muun muassa oman äänenvoimakkuuden huomioimisen, hajusteettomuuden sekä työvaatetuksen rauhallisuuden ja neutraaliuden konkreettisine asioina aistiesteettömyyden toteutumisen edistämisessä.

Asiakkaiden aistiherkkyudet otetaan yksiköissä huomioon hyvin. Työntekijät toivat esiin myös hyviä keinoja, joita käyttävät asiakkaiden aistikuormituksen purkuun. Asiakkaan on mahdollista käyttää esimerkiksi kuulosuojaimia vähentämään ympäristön tuottamaa aistikuormaa, toimintoja porrastetaan, asiakkaille pidetään aistihetkiä ja heille mahdollistetaan kuormitusta purkavien aistivälineiden käyttö.

Fyysisistä tiloista puhuttaessa työntekijät kokivat tärkeänä tilojen turvallisuuden ja sen, että asiakkaalla on mahdollisuus tarvittaessa hakeutua oman huoneen rauhaan. Autismiystävällisyyden toteutumista yksiköissä tukee myös se, että käytössä on erillisiä tiloja eri toimintoja varten, sillä näin myös aistikuormituksen rajaaminen on helpompaa.

Fyysisen turvallisuuden lisäksi muutamasta haastattelusta nousi esille autismiystävällisyyden toteutumista tukevana tekijänä myös ympäristön sosiaalinen turvallisuus. Sosiaalisesti turvallisessa ympäristössä asiakkaan on turvallista harjoitella muun muassa tunne- ja sosiaalisia taitoja.

”-- että se on sillä tavalla turvallinen ympäristö toimia, että tunteita on mahdollista näyttää turvallisesti.”

Useasta haastattelusta nousi esille se, että työntekijä voi omalla toiminnallaan ja vuorovaikutustyyllillään vaikuttaa autismiystävällisyyden toteutumiseen. Se, että työntekijä mukauttaa omaa käyttäytymistään asiakkaan tarpeisiin nähden, on ohjaustilanteissa aidosti läsnä, rauhallinen ja selkeä sekä kuuntelee, antaa

aikaa asiakkaalle sekä varmistaa asiakkaan ymmärtämisen ja ymmärretyksi tulemisen, ovat hyviä keinoja tukemaan työntekijän ja asiakkaan välistä luottamussuhdetta.

”no tietenkin se oma käyttäytyminen, että on niinku rauhallinen ja puhuu selkokieltä ja odottaa ja kuuntelee että se asiakas ymmärtää sen asian”

Lähes kaikissa haastatteluissa mainittiin tässä yhteydessä myös kommunikaation sopeuttaminen asiakkaan tarpeisiin. Työntekijöiden kuvauksista nousivat esille selkokielen käyttö sekä puhetta tukevat ja korvaavat kommunikaatiomenetelmät sekä niiden käyttäminen asiakkaan yksilöllisen tarpeen mukaisesti.

”Autisteilla kuitenkin on ne omat erityisyytensä, eli sun täytyisi se niinku huomioda sitten siinä, kun sä työskentelet, että se ei voi olla ihan samanlaista semmoista vuorovaikutustykitystä tai muuta informaatiotulvaa.”

Asiakkaan käyttämän yksilöllisen kommunikaatiomenetelmän huomioiminen ja sen myötä myös asiakkaan ymmärryksen ja ymmärretyksi tulemisen varmistaminen tukevat autismiystävällisyyden toteutumista yksiköissä.

Autismiystävällisyyden toteutumista tukevana tekijänä koettiin myös moniammatillisen työryhmän tuki ja asiantuntijoilta saatu konsultaatioapu. Erityisesti haastatteluista esille nousivat autismikuntoutusohjaajan sekä kommunikaatio-ohjaajan jalkautuminen yksiköihin.

”Ihan jatkuvasti niinkun asiantuntijapalveluilta saadaan konsultaatioapua ja heitä pystytään totta kai niinku hyödyntämään.”

”Koen tosi merkitykselliseksi myös sen, että tota lääkäri niinkun ottaa kantaa näihin kuntoutuksellisiin menetelmiin, mikä on merkityksellistä myös työyhteisön vastaanottavuuden kannalta.”

Työntekijät kokivat tärkeänä myös avoimen puhumisen kulttuurin sekä työntekijöiden välisen tiedon jakamisen. Yksiköissä on paljon pitkään autismikirjon henkilöiden kanssa työskennelleitä, joten uudemmat työntekijät voivat oppia heiltä paljon. Asioiden pohtiminen yhdessä niin yksikössä kuin moniammatillisissa tiimeissä vahvistaa työntekijän varmuutta omasta osaamisestaan.

Koulutuksella on työntekijöiden mukaan ollut positiivinen vaikutus autismiystävällisyyden toteutumiseen. Riittävä ymmärrys autismikirjon häiriöstä ja autismiystävällisistä käytännöistä tukee työntekijöitä autismiystävällisyyden edistämisessä.

8.3 Autismiystävällisyyden toteutumista haastavat tekijät

Kuten autismiystävällisyyttä tukevien tekijöiden kohdalla nousi jo esiin fyysisen ympäristön selkeys, tulivat fyysiset tilat esille myös haasteena yksittäisissä haastatteluissa. Tilojen ahtaus ja sokkeloisuus koetaan autismiystävällisyyden toteutumista heikentävänä tekijänä. Toisaalta työntekijät toivat esiin myös sen, että arjessa olisi hyvä keskittyä kiinnittämään huomiota asioihin, joihin pystytään vaikuttamaan, sillä esimerkiksi fyysisiin tiloihin voi rakenteellisesti olla mahdollisuutta vaikuttaa.

Ajoittainen liian suuri aistikuormitus nousi esiin toisena haasteena useammasta haastattelusta. Työntekijät kuvasivat ongelmaksi etenkin vuorovaihtotilanteet, jolloin paikalla on yhtä aikaa sekä aamu- että iltavuorolaisia. Suuri joukko ihmisiä aiheuttaa hälinää, levottomuutta ja sitä kautta asiakkaille turhan paljon aistikuormitusta. Työntekijät kokivat kuitenkin haasteen olevan sellainen, johon jokainen työntekijä voi vaikuttaa edistävällä kiinnittämällä huomiota omaan toimintaansa ja tarvittaessa muokkaamalla sitä.

Yksiköissä työskentelee paljon työntekijöitä. Osa on ollut alalla pitkään, osa vasta työhistoriansa alussa olevia. Yhtenä haasteena useammassa haastattelussa esille nousi työntekijöiden tietoisuuden / ymmärryksen puute tai vähäisyys liittyen autismikirjon häiriöön tai autismikirjon henkilön kohtaamiseen.

”Kyllä mä niinkun koen, että se on ihan tota jotenkin siitä meidän työntekijöiden ymmärryksestä, siis sillä tavalla tiedon sisäistämisestä.”

”-- että tavallaan se ymmärrys siitä autismista pitäisi saada niinku lisättyä.”

Haastatteluista nousee esiin myös se, että autismikirjon henkilön arjessa ihan pienilläkin asioilla ja niiden huomioimisella voi olla todella iso merkitys ja se olisi hyvä saada kaikkien työntekijöiden tietoon. On tärkeää, että kaikki työntekijät pitävät kiinni yhteisesti sovituista toimintakäytännöistä, jotka on suunniteltu asiakkaan yksilöllisen tarpeen mukaan.

8.4 Kehittämistarpeet autismiystävällisyyteen liittyen

Vaikka työntekijöiden saama koulutus nousi haastatteluissa esille autismiystävällisyyttä tukevana tekijänä, nähtiin koulutusten lisääminen myös kehittämistarpeena. Kaikilla työntekijöillä ei ole riittävää koulutusta tai ymmärrystä autismikirjon häiriöön liittyen, mikä nousi esille autismiystävällisyyden toteutumista haastavana tekijänä. Useat haastateltavat nostivat esiin koulutuksen tarpeen ja toivoivat koulutuksen tarjoamista säännöllisesti. Osa työntekijöistä kaipasi myös enemmän case-tyyppistä ohjausta.

”No varmaan just tämmöisiä niin sanottuja osastotunteja ja ihan tämmöisiä niinku case-työpajoja”

Case-tyyppisten työpajojen avulla työntekijät voisivat pohtia ratkaisuja ja toimintatapoja juuri heidän kohtaamiin haasteisiin. Yhteisten toimintatapojen ja pelisääntöjen luominen ja niiden noudattaminen lisäisivät myös asiakkaan turvallisuuden tunnetta.

Monikulttuurisuuden lisääntymisen myötä nousi esille myös tarve tarjota koulutusta eri kielillä. Parista haastattelusta kävi ilmi, että osa työntekijöistä voisi hyötyä koulutuksista, jotka toteutettaisiin heille niin sanotusti vahvemmallalla kielellä. Tämä lisäisi autismitietoisuutta ja voisi parantaa koko työyhteisön osaamista ja yhdenmukaistaa autismiystävällisten käytäntöjen toteutumista yksiköissä.

Yksittäisistä haastatteluista nousevat esille myös säännönmukaisten aistikartoitusten toteuttaminen, käypähoitosuosituksen sisältämän tiedon jakaminen sekä ympäristön auditointi keinoiksi, joiden avulla autismiystävällisyyden toteutumiseen voitaisiin entistä paremmin kiinnittää huomiota.

9 Pohdinta

9.1 Johtopäätökset

Opinnäytetyön tehtävänä oli selvittää Vaalijalan osaamis- ja tukikeskuksen vaativan moniammatillisen tuen lasten ja nuorten yksiköiden työntekijöiden kokemuksia autismiystävällisyyden toteutumisesta. Lisäksi kartoitettiin autismiystävällisyyttä tukevia tekijöitä sekä mahdollisia haasteita ja kehittämistarpeita.

Tulokset toivat esiin työntekijöiden monipuoliset ja kattavat käsitykset autismiystävällisyydestä sekä sen toteutumisesta vaativan moniammatillisen tuen yksiköissä. Työntekijät tunnistivat myös useita autismiystävällisyyttä tukevia tekijöitä, kuten struktuurin, ennakoitavuuden sekä yksilöllisten tarpeiden huomioimisen. Näiden tekijöiden merkitys korostui erityisesti asiakkaiden toimintakyvyn tukemisessa ja arjen sujuvuuden varmistamisessa.

Tuloksista ilmeni, että työntekijöiden ymmärrys autismiystävällisyydestä ilmiönä vaihteli. Tämä voi osaltaan selittyä henkilökunnan erilaisilla koulutustaustoilla, työhistorialla sekä sillä, kuinka paljon autismikirjon asiakkaita he ovat työssään kohdanneet.

Yleisesti autismiystävällisyys ymmärrettiin laajasti asiakkaan yksilöllisten vahvuuksien ja tarpeiden huomioimisena, mutta esiin nousivat myös ympäristötekijöiden ja vuorovaikutuksen merkitys. Nämä näkökulmat ovat linjassa myös uusimman Käypä hoito -suosituksen (Autismikirjon häiriö 2024) kanssa, jossa korostetaan yksilöllistä tukea sekä autismikirjon henkilön toimintakykyyn vaikuttavia kokonaisvaltaisia tekijöitä.

Tulokset osoittivat, että autismiystävällisyyden toteutumiseen voidaan vaikuttaa erityisesti selkeiden rutiinien, toiminnanohjauksen tuen, aistiystävällisyyden sekä mukautetun kommunikaation avulla. Lisäksi ohjaajan toiminnalla ja vuorovaikutuksella on keskeinen merkitys arjen sujuvuuden tukemisessa. Tulokset linjassa aiemman kirjallisuuden kanssa, sillä myös uusimmassa Käypä hoito -

suosituksessa (Autismikirjon häiriö 2024) korostetaan struktuurin, vuorovaikutuksen ja kommunikaation tukemisen sekä fyysisen ympäristön aistiystävällisyyden merkitystä autismiystävällisyyden edistämiseksi. Myös Ikosen & Suomen (1998) mukaan strukturoinnilla on valtavan suuri merkitys autismikirjon henkilön arjessa.

Täysin odotetusti tuloksista nousi esille myös aistiystävällisyyteen liittyvien tekijöiden merkitys autismiystävällisyyden toteutumisessa. Aistiystävällisyys on tullut esiin myös opinnäytetyön aiempia tutkimuksia ja opinnäytetöitä käsittelevässä luvussa, jossa Heiskanen (2024) sekä Ketala & Stenroos (2019) korostavat aistiesteettömyyden tärkeyttä autismiystävällisyyteen liittyvänä tekijänä. Tämä tukee myös opinnäytetyön tuloksia, jotka osoittavat aistiystävällisyyden olevan keskeinen tekijä autismikirjon henkilön hyvinvointia edistävissä toimenpiteissä. Aistiystävällisyys onkin yksi keskeisimmistä autismikirjon henkilön hyvinvointia lisäävistä tekijöistä (Autismiliitto 2022f).

Sosiaalista turvallisuutta pidettiin tulosten mukaan tärkeänä autismiystävällisyyttä tukevana tekijänä. Myös Lepistö-Paisley & Kujala (2023) ovat todenneet sosiaalisten- ja tunnetaitojen harjoittelun mahdollistamisen ja siinä tukemisen lisäävän autismiystävällisyyttä ja vahvistavan sosiaalista turvallisuuden tunnetta. Myös opetushallitus (2025) korostaa, että sosiaalinen turvallisuus lisää osallisuuden ja toimijuuden tunnetta sekä mahdollistaa vuorovaikutustaitojen kehittymisen. Osallisuuden ja toimijuuden vahvistaminen on itselleni tullut entistä tärkeämmäksi opintojen myötä, ja onkin arvokasta nähdä sen merkitys autismiystävällisyyden kontekstissa.

Moniammatillisen yhteistyön merkitys korostuu etenkin lasten ja nuorten kohdalla (Autismikirjon häiriö 2024). Opinnäytetyön tuloksista on myös havaittavissa, että työntekijöiden kokemukset moniammatilliselta työryhmältä saadun tuen ja konsultaatioavun osalta ovat pääasiassa positiiviset. Työryhmältä saatu tuki on ollut keskeisessä roolissa autismitietouden lisäämisessä sekä autismiystävällisyyden toteutumisessa. Moniammatillinen yhteistyö auttaa asiakkaiden yksilöllisten tarpeiden huomioimista ja tukee siten myös autismiystävällisyyden toteutumista.

Tuloksista tuli esiin myös joitakin haasteita sekä kehittämistarpeita autismiystävällisyyden toteutumiseen liittyen. Erityisesti autismitietouden ja -ymmärryksen lisääminen nähtiin keskeisenä tekijänä, jonka avulla autismiystävällisyys vaativan moniammatillisen tuen yksiköissä voisi toteutua entistä paremmin. Psykoedukaatiolla eli ymmärryksen lisäämisellä, on merkittävä rooli sekä autismikirjon henkilölle itselleen, että tämän läheisille (Autismikirjon häiriö 2024).

Työntekijöiden saama koulutus nousi esiin sekä autismiystävällisyyttä tukevana tekijänä että selkeänä kehittämistarpeena. Hamdanin & Bennetin (2024) tutkimuksen mukaan autismiystävällisyyden tukemiseksi suositellaan muun muassa henkilökunnan koulutusta autismitietoisuuteen liittyen.

Haasteita aiheutti myös työntekijöiden osaamisen vaihtelevuus. Tasalaatuinen osaaminen ja ymmärrys tukisivat autismiystävällisyyden toteutumista paremmin. Ajoittainen liiallinen aistikuormitus nousi esiin myös asiana, johon jatkossa olisi hyvä kiinnittää enemmän huomiota. Tämä on samankaltainen havainto kuin tietoperustassa, jossa liiallisten aistiärsykkeiden määrä on todettu autismikirjon henkilön toimintakykyä heikentävänä tekijänä (Lepistö-Paisley & Kujala 2023).

Tuloksista ei noussut esille mitään täysin odottamatonta. Arjessa helposti havaittavat asiat, kuten visuaalinen tuki ja aistiystävällisyyteen liittyvät tekijät, ovat helposti toteutettavissa olevia autismiystävällisyyttä tukevia tekijöitä.

Esille nousseista haasteista ja kehittämistarpeista huolimatta työntekijöiden vastauksista ilmeni toiveikkuutta. He uskovat, että autismitietoisuutta lisäämällä ja kiinnittämällä huomiota pieniin arjen asioihin, voitaisiin luoda asiakkaille entistä autismiystävällisempi ympäristö. Heiskanen (2024) on todennut samoin opinnäytetyössään autismitietouden lisäämisen merkityksestä.

9.2 Luotettavuus ja eettisyys

Laadullisen tutkimuksen perustavoitteena on tuottaa luotettavaa tutkimustietoa. Jotta tutkimusta voidaan sanoa luotettavaksi, tutkimusongelman tulee olla oikein määritetty, tutkimusmenetelmät oikein valittu ja koko tutkimusprosessin tulee toteutua tieteen sääntöjä noudattaen. (Kananen 2017, 175.) Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan lisätä muun muassa kuvaamalla tarkasti tutkimuksen vaiheet. Analysointivaiheessa tehtävän luokittelun avaaminen sekä tulokintojen perusteleminen ovat myös keinoja lisätä tutkimuksen luotettavuutta. (Hirsjärvi ym. 2009, 232–233.) Opinnäytetyön raportissa on tarkkaan kuvattu siihen liittyvät vaiheet ja läpi prosessin on pyritty toimimaan parhaan osaamisen mukaan tieteen sääntöjä noudattaen. Myös aineiston analysointivaihetta on avattu ja tehty näkyväksi taulukoiden, miellekartan ja sitaattien avulla.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2023, 11) nostaa luotettavuuden lisäksi rehellisyyden, arvostuksen sekä vastuunkannon hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluviksi peruseriaatteiksi (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023, 11). Rehellisyyttä lisääviä periaatteita ovat muun muassa asianmukaiset lähdemerkinnät, tulosten oikeellisuus sekä riittävän kattava tulosten raportointi (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 26). Raportointivaiheessa on kiinnitetty erityisesti huomiota asianmukaisiin lähdemerkintöihin ja pyritty parhaan osaamisen mukaan käyttämään opinnäytetyön soveltuvia asianmukaisia lähteitä.

Tutkimusta tehtäessä tulee eettisyyden olla yhtenä tutkimusta ohjaavana periaatteena. Eettinen tutkimus on vastuullisesti, perustellusti sekä hyvin tehty eikä sen tekeminen aiheuta ihmisille vaivaa. (Hyvärinen 2017, 32.) Tutkimukseen liittyvän eettisyyden lähtökohtana voidaan pitää ihmisarvon ja itsemääräämisoikeuden kunnioittamista (Hirsjärvi ym. 2009, 25; Vilkkä 2021, 115). Vilkkä (2021, 119) mainitsee tutkimuseettisiksi periaatteiksi edellisten lisäksi vielä loukkamattomuuden, luottamuksellisuuden sekä yksityisyyden (Vilkkä 2021, 119). Hyvään eettiseen toimintaan kuuluvat myös lähdekritiikki ja osallistuvien ihmisten informointi liittyen aineiston keräämiseen ja käyttötarkoitukseen. Tutkimukseen on saatava suostumus siihen osallistuvilta henkilöiltä sekä heidän edustamiltaan organisaatioilta. (Vilkkä 2021, 115.) Tutkimukseen osallistuvilla on

mahdollisuus kieltäytyä haastattelusta missä vaiheessa tahansa ja tämä tieto tulee saattaa osallistujien tietoon (Hyvärinen 2017, 32). Kun tarkastellaan aineiston eettisyyttä, on otettava huomioon aineiston keräämisen sisältyvät vaiheet alusta loppuun, aina keräämisestä aineiston käsittelyn ja säilytyksen kautta hävittämiseen saakka (Vilka 2021, 115).

Opinnäytetyöhön liittyy toimeksiantaja, joten ennen opinnäytetyön toteutusvaihetta huolehdittiin asianmukaisesti toimeksiantajasopimuksen tekemisestä sekä tutkimusluvan hankinnasta. Ennen haastatteluiden aloittamista haastatteluun osallistuvien työntekijöiden informoinnista huolehdittiin ja heiltä kerättiin kirjalliset suostumukset tutkimukseen osallistumisesta. Haastatteluissa kerättävää aineistoa varten laadittiin aineistohallintasuunnitelma (liite 3), joka liitettiin myös tutkimusluvan liitteeksi. Kanasen (2017, 191) mukaan asianmukaisella haastateltavien informoinnilla pystytään lisäämään tutkimuksen läpinäkyvyyttä sekä haastateltavien luottamusta vastuullista tutkimusaineiston käsittelyä kohtaan.

Hyvään tieteelliseen käytäntöön liittyvät myös, että tutkimuksessa käytettävät tutkimusmenetelmät ovat eettisesti kestäviä ja perusteltuja (Kananen 2017, 189). Opinnäytetyössä käytetyt tutkimusmenetelmävalinnat ovat edellä perusteltuja ja tähän työhön sopivia. Vilkan (2021, 185) mukaan järjestelmällisyys, johdonmukaisuus sekä oman toiminnan reflektointi korostuvat opinnäytetyön luotettavuutta arvioitaessa.

Opinnäytetyön luotettavuuteen saattoi heikentävästi vaikuttaa se, että haastattelija ja haastateltavat työskentelevät samassa organisaatiossa. Haastateltavat eivät välttämättä tuoneet esiin kaikkia autismiystävällisyyteen liittyviä tekijöitä, sillä mahdollisesti olettivat haastattelijan pitävän asioita itsestään selvinä. Kuitenkin tarvittaessa tarkentavien kysymysten avulla saatiin kattavia ja monipuolisia vastauksia.

Opinnäytetyön tuloksia tarkasteltaessa on hyvä ottaa huomioon aineiston perustuminen työntekijöiden kokemuksiin, eikä se siten anna kuvaa autismiystävällisyyden toteutumisesta asiakkaan näkökulmasta.

Opinnäytetyön otoskoko oli rajallinen ja siihen osallistui työntekijöitä suunnittelun neljän yksikön sijaan kolmesta yksiköstä. Tuloksia ei voida suoraan yleistää koskemaan kaikkia Vaalijalan osaamis- ja tukikeskuksen vaativan moniammatillisen tuen lasten ja nuorten yksiköitä.

9.3 Ammatillinen kasvu

Opinnäytetyön tekeminen oli prosessina äärimmäisen kiinnostava, joskin hie-
man työntäyteinen mutta palkitseva. Opinnäytetyö oli minulle ensimmäinen, jo-
ten kaikki siihen kuuluvat vaiheet olivat uusia ja vaativat paljon perehtymistä.
Tutkimusprosessin aikana kehitin taitojani niin tiedonhankinnassa, laadullisessa
analyysissä kuin tutkimustiedon jäsentämisessä. Prosessi opetti minulle pitkä-
jänteisyyttä ja sen matkalle mahtui sekä toivon, että epätoivon hetkiä. Ajoittain
kävi mielessä, että parin kanssa työskennellessä olisi ollut helpompaa pohtia
vaikeita kohtia yhdessä. Toisaalta olen sitä mieltä, että yksin tehtynä opin kaik-
kein eniten koko prosessista. Yksin tekeminen tuntui muutenkin luontevimmilta
tavalta työskennellä ruuhkavuosien keskellä.

Toteutusvaiheen alussa koin pelkoa siitä, että mitä jos en löydäkään yhtään
haastateltavaa. Haastateltavia onneksi löytyi ja alun jännityksen jälkeen haas-
tattelutilanteetkin alkoivat tuntua mukaansa tempaavilta. Haastattelutallenteita
kuunnellessani koin ylpeyttä työntekijöiden viisaista sanoista ja ajattelin, että
onpa hienoa kuulua näin ammattitaitoiseen porukkaan.

Opinnäytetyön tekeminen syvensi myös omaa ymmärrystäni entisestään liittyen
autismiystävällisyyteen ja sen tukemiseen. Tämä prosessi auttoi ymmärtämään,
miten voin omalla työskentelylläni edistää autismiystävällisyyttä ja kuinka voin
omalta osaltani vaikuttaa työyhteisön käytäntöihin. Erityisesti mieleen jäi yksilöl-
lisyyden korostaminen – jokainen ihminen on ainutlaatuinen, eikä autismikirjon
häiriö määrittele ketään ihmisenä. On tärkeää katsoa pintaa syvemmälle ja koh-
data jokainen yksilönä. Autismiystävällisyyden kehittäminen on jatkuva pro-
sessi, ja tämän opinnäytetyön myötä minulle syntyi entistä vahvempi motivaatio
edistää sitä käytännön työssä ja levittää tietoa myös muille.

9.4 Jatkotutkimus- ja kehittämismahdollisuudet

Autismiystävällisyyden toteutumista vaativan moniammatillisen tuen yksiköissä voisi ensin laajentaa koskemaan kaikkia lasten ja nuorten yksiköitä sekä myös aikuisten yksiköitä. Jatkotutkimuksena voisi olla mielenkiintoista kartoittaa myös joko asiakkaiden itsensä tai heidän läheistensä kokemuksia autismiystävällisyyden toteutumisesta.

Enemmän autismikirjon kokemusta omaavat työntekijät voisivat kokoontua yhteen ja pitää työhistoriansa vielä alkuvaiheessa oleville työntekijöille yksikkötunteja tai vaikka lyhytkestoisia teemavartteja, joissa käsiteltäisiin pala kerrallaan autismiystävällisyyttä tukevia tekijöitä.

Kehittämismahdollisuutena nousevat mieleeni esimerkiksi yhtenäisten ohjeistusten ja suositusten luominen autismiystävällisyyden toteuttamiseksi. Ohjeista ja suosituksista voisi laatia myös jonkinlaisen pikaoppaan liitettäväksi perehdytysmateriaaliin.

Lähteet

- Autismikirjon häiriö. 2024. Käypä hoito -suositus. Suomalaisen lääkäriseuran Duodecimin ja Suomen lastenpsykiatriyhdistyksen, Suomen Nuorisopsykiatrisen Yhdistyksen, Suomen Kehitysvammalääkäreiden, Suomen Lastenneurologisen Yhdistyksen ja Suomen Psykiatriyhdistyksen asettama työryhmä. Helsinki: Suomalainen Lääkäriseura Duodecim. <https://www.kaypahoito.fi/hoi50131#K1>. 15.12.2024
- Autismiliitto. 2022d. Aistit. <https://autismiliitto.fi/autismi/toimintakyky/aistit/>. 20.12.2024.
- Autismiliitto. 2022f. Ikääntyvän autismikirjon ihmisen aistien huomioiminen asumisessa. <https://autismiliitto.fi/tuki-ja-neuvot/autismikirjo-ja-ikaantymisen/olen-ammattilainen/ikaantuvan-autismikirjon-henkilön-aistien-huomioiminen-asumisessa/>. 2.2.2025.
- Autismiliitto. 2022b. Perustietoa autismista. <https://autismiliitto.fi/autismi/perustietoa-autismista/#title-1>. 20.12.2024.
- Autismiliitto. 2022c. Sosiaalisen kanssakäymisen erityispiirteet. <https://autismiliitto.fi/autismi/toimintakyky/sosiaalisen-kanssakaymisen-erityispiirteet/>. 20.12.2024.
- Autismiliitto. 2022e. Toiminnanohjaus. <https://autismiliitto.fi/autismi/toimintakyky/toiminnanohjaus/>. 20.12.2024 & 8.2.2025.
- Autismiliitto. 2022a. Toimintakyky. <https://autismiliitto.fi/autismi/toimintakyky/sosiaalisen-kanssakaymisen-erityispiirteet/>. 20.12.2024.
- Autismiliitto. 2024. Autismiliiton esteettömyysohjelma. <https://autismiliitto.fi/materiaalia/esteettomyys/>. 2.2.2025.
- Autismiliitto. 2025. Autismiystävällisyys on asennetta. <https://askelakuisuuteen.fi/vinkkejä-ammattilaisille/>. 2.2.2025.
- Castrén, M. 2019. Diagnostiikan perusta nykykäytännön mukaan. Teoksessa Timonen, T., Castrén, M. & Ärölä-Dithapo M. (toim.) Autismikirjo: Tausta, diagnostiikka ja tutkimus. Jyväskylä: PS-Kustannus, 42–48.
- Castrén, M., Grönfors, S., Timonen, T. & Tani, P. 2021. Autismikirjon häiriöt. Teoksessa Juva, K., Hublin, C., Kalska, H., Korkeila, J., Sainio, M., Tani, P. & Vataja, R. (toim.) Kliininen neuropsykiatria. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 295–319.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino. Ellibs-ekirjat. <https://www.ellibrary.com/book/9789517685047>. 13.2.2025.
- Etelä-Savon hyvinvointialue. 2025a. Eloisa Etelä-Savon hyvinvointialue. <https://etelasavonha.fi/eloisa/organisaatio-ja-toimielimet/tietoa-hyvinvointialueesta/>. 10.4.2025.
- Etelä-Savon hyvinvointialue. 2025b. Vaativan moniammatillisen tuen palvelut lapsille ja nuorille. <https://etelasavonha.fi/palvelut/vammaispalvelut/vaativat-erityispalvelut/lasten-ja-nuorten-tutkimus-ja-kuntoutuspalvelut/>. 12.4.2025.
- Günther, K., Hasanen, K. & Juhila, K. 2021. Analyysi ja tulkinta. Teoksessa Vuori, J. (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/analyysi-ja-tulkinta/>. 15.2.2025.

- Hamdan, S. Z. & Bennett, A. 2024. Autism-friendly healthcare: A narrative review of the literature. *Cureus*, 16(7). <https://www.cureus.com/articles/270015-autism-friendly-healthcare-a-narrative-review-of-the-literature#!>. 8.2.2025.
- Heiskanen, E-M. 2024. Autismiystävällisyyden ja neuromoninaisuuden hyväksynnän merkitys autismikirjon henkilöiden mielenterveyteen. Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu. Sairaanhoidajakoulutus. Opinnäytetyö. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/863995/Heiskanen_Eeva-Maria.pdf?sequence=2&isAllowed=y. 25.1.2025.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 1995. Teemahaastattelu. Helsinki: Yliopistopaino
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Hämäläinen, P. 2019. Sovellettu käyttäytymisanalyysi – mitä se on? Teoksessa Timonen, T. & Hämäläinen, P. (toim.) *Autismikirjon kuntoutusmenetelmät*. Jyväskylä: PS-kustannus, 33–71.
- Hyvärinen, M. 2017. Haastattelun maailma. Teoksessa Hyvärinen, M., Nikander, P. & Ruusuvoori, J. (toimi.) *Tutkimushaastattelun käsikirja*. Tampere: Vastapaino, 11–45.
- Ikonen, O. & Suomi, A. 1998. Kasvatuksellinen kuntoutus ja opetus. Teoksessa Ikonen, O. (toim.) *Autismi: Teoriasta käytäntöön*. Jyväskylä: PS-viestintä Oy, 154–186.
- Jeglinsky, I., Kukkonen, T. & Melkas, S. 2022. Moniammatillisuuden ja monialaisuuden käsitteistä. Teoksessa Autti-Rämö, I., Salminen, A-L., Rajavaara, M. & Melkas, S. (toim.) *Kuntoutuminen*. Kustannus Oy Duodecim. Oppiportti. <https://www.oppiportti.fi/opk04612>. 27.3.2025.
- Juhila, K. 2021. Teemoittelu. Teoksessa Vuori, J. (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/teemoittelu/>. 27.12.2024.
- Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja -sarja. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Jyväskylä.
- Kananen, J. 2017. Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja -sarja. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Jyväskylä.
- Kerola, K., Kujanpää, S. & Timonen, T. 2009. *Autismin kirjo ja kuntoutus*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Ketala, J-E. & Stenroos, L. 2019. Aistiesteettömän asumisympäristön suunnittelu erityistä tukea tarvitsevien yksilöiden asumisyksikköön. Satakunnan ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/170259/Ketala_Stenroos.pdf?sequence=2&isAllowed=y. 8.2.2025.
- Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000.
- Lepistö-Paisley, T. 2023. Strukturointi ja sen merkitys autismikirjon henkilölle. Käypä hoito – suositus. Helsinki: Suomalainen lääkäriseura Duodecim. <https://www.kaypahoito.fi/nix03184>. 29.12.2024.
- Lepistö-Paisley, T. & Kujala, T. 2023. Autismiystävällinen oppimisympäristö. Käypä hoito – suositus. Helsinki: Suomalainen lääkäriseura Duodecim. <https://www.kaypahoito.fi/nix03214>. 30.12.2024.

- Microsoft. 2025. Microsoft Teamsin ohje. <https://support.microsoft.com/fi-fi/teams>. 10.4.2025.
- Opetushallitus. 2025. Sosiaalinen turvallisuus. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/sosiaalinen-turvallisuus>. 8.2.2025.
- Parikka, J., Halonen-Malliarakis, N. & Puustjärvi, A. 2020. Vaikeudesta voimaksi: Neuropsykiatriset häiriöt ja niiden huomioiminen koulussa. Helsinki: Otava
- Partanen, K. 2010. Voimaa autismin kirjon kuntoutukseen. PS-Kustannus.
- Puusa, A. 2020a. Haastattelutyypit ja niiden metodiset ominaisuudet. Teoksessa Puusa, A. & Juuti, P. (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Gaudeamus, 103–117.
- Puusa, A. 2020b. Näkökulmia laadullisen aineiston analysointiin. Teoksessa Puusa, A. & Juuti, P. (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Ellibs-ekirjat. Gaudeamus, luku 9. <https://www.ellibslibrary.com/book/9789523456167>. 16.2.2025.
- Puusa, A. 2020c. Näkökulmia laadullisen aineiston analyysiin. Teoksessa Puusa, A. & Juuti, P. (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Gaudeamus, 145–156.
- Puusa, A. & Juuti, P. 2020. Laadullisen tutkimuksen ominaispiirteet. Teoksessa Puusa, A. & Juuti, P. (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Gaudeamus, 59–60.
- Ruusuvuori, J. & Nikander, P. 2017. Haastatteluaineiston litterointi. Teoksessa Hyvärinen, M., Nikander, P. & Ruusuvuori, J. (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino, 427–444.
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV – Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_4.html. 16.2.2025.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2025. Vammaispalvelulain uudistaminen. <https://stm.fi/vammaispalvelulaki>. 26.1.2025 & 29.3.2025
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2025. Vaativan moniammatillisen tuen yksikkö. <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/vammaispalvelujen-kasikirja/asiakasprosessi/erityishuollon-prosessi>. 8.2.2025.
- Timonen, T. & Ärölä-Dithapo, M. 2019. Muita varhaisia terapiaohjelmien tutkimuksia. Teoksessa Timonen, T., Castrén, M. & Ärölä-Dithapo, M. Autismikirjo: tausta, diagnostiikka ja tutkimus. Jyväskylä: PS-kustannus, 277–285.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2023. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf. 16.12.2024.
- Vammaispalvelulaki 675/2023.
- Vilka, H. 2021. Näin onnistut opinnäytetyössä. Ratkaisut tutkimuksen umpikujiin. Keuruu: PS-kustannus.
- Vilka, H. 2015. Tutki ja kehitä. Keuruu: PS-kustannus.

Saatekirje

24.2.2025

Hei,

Olen sosionomiopiskelija Karelia-ammattikorkeakoulusta ja teen opinnäytetyötä, jonka aiheena on autismiystävällisyyden toteutuminen vaativan moniammatillisen tuen yksiköissä.

Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää, miten autismiystävällisyys toteutuu Vaalijalan osaamis- ja tukikeskuksen vaativan moniammatillisen tuen lasten ja nuorten yksiköissä sekä millaisia kehittämistarpeita työntekijät mahdollisesti kokevat sen edistämisessä.

Opinnäytetyö toteutetaan laadullisena tutkimuksena ja aineistonkeruu tullaan suorittamaan teemahaastatteluin. Haastattelut pyritään toteuttamaan alkukevään 2025 aikana joko kasvotusten tai Teamsin välityksellä. Etsin haastateltaviksi työntekijöitä, jotka ovat kiinnostuneita jakamaan näkemyksiään autismiystävällisyyden toteutumisesta työssään. Osallistuminen on täysin vapaaehtoista, eikä tutkimukseen osallistuneita voida tunnistaa valmiista opinnäytetyöstä. Vastaukset käsitellään luottamuksellisesti ja kaikki haastattelumateriaalit hävitetään asianmukaisesti opinnäytetyön valmistuttua.

Mikäli olet kiinnostunut osallistumaan haastatteluun, olethan minuun yhteydessä viimeistään 24.3.2025 joko sähköpostitse tai puhelimitse, niin päästään sopimaan sinulle sopiva haastattelu-aika.

Jos sinulla on kysyttävää tai haluat tarkempaa tietoa tutkimuksesta, olethan yhteydessä.

Ystävällisin terveisin,

Kati Riikonen

Karelia ammattikorkeakoulu

kati.riikonen@edu.karelia.fi

050 3525122

Haastattelurunko

Haastattelun tarkoituksena on kerätä tietoa autismiystävällisyyden toteutumisesta vaativan moniammatillisen tuen yksiköissä.

- Kertoisitko alkuun vähän itsestäsi ja työhistoriastasi Vaalijalassa

Autismiystävällisyys käytännössä

- Mitä autismiystävällisyys käsitteenä mielestäsi tarkoittaa?
- Mitkä asiat tekevät mielestäsi toiminnasta autismiystävällistä ja mitä pidät erityisen tärkeänä autismiystävällisyydessä?
- Mitä mielestäsi tarkoittaa autismiystävällinen ympäristö?
- Miten autismiystävällisyys näkyy konkreettisesti arjessa lasten ja nuorten kanssa?

Autismiystävällisyyden toteutuminen

- Miten koet autismiystävällisyyden toteutumisen omassa työssäsi / työskentelyssäsi? Mitkä asiat tukevat sitä tällä hetkellä? Onko jotain, mikä voisi olla vielä paremmin?
- Millä tavoin yksikössänne pyritään tukemaan autismiystävällisyyden toteutumista?
- Käytättekö jotain erityisiä työmenetelmiä, välineitä, ohjeistuksia tai koulutuksia?
- Millaisia haasteita mahdollisesti olet kohdannut autismiystävällisyyden toteutumisessa?
- Onko jotain, joka mahdollisesti estää autismiystävällisyyden toteutumisen? Mikä voisi auttaa näiden esteiden poistamisessa?

Kehittämistarpeet ja tulevaisuus

- Mitä asioita pitäisi mielestäsi kehittää, jotta yksikön toiminta olisi entistä autismiystävällisempää?
- Mitä tukea työnantaja voisi tarjota kehittämisen tueksi?
- Haluaisitko vielä kertoa jonkin kokemuksen tai tilanteen, jossa autismiystävällisyys on mielestäsi toteutunut hyvin tai huonosti?
- Tuleeko mieleesi vielä jotain, mitä haluaisit lisätä?

Aineistonhallintasuunnitelmä**Suunnitelman tekijä: Kati Riikonen****Opinnäytetyön nimi: Autismiystävällisyyden toteutuminen vaativan moniammatillisen tuen yksiköissä****Opinnäytetyön toimeksiantaja: Etelä-Savon hyvinvointialue****Suunnitelma laadittu pvm: 17.1.2025**

Jos vastausvaihtoehdot sarakkeessa, valitse oikea vaihtoehto

Jos sarake tyhjä, ruksaa tehdyksi tai tuo esiin tarvittavat asiat

Kerään aineiston..	Teemahaastattelu
Analysoin jo olemassa olevaa organisaation aineistoa	Ei
Käsittelen aineistoa huolellisesti siten, että alkuperäinen tietosisältö säilyy eikä se muutu	Kyllä
Olen perehtynyt opinnäytetyön ohjeissa oleviin henkilötietoihin liittyviin ohjeisiin	Kyllä
Olen varmistanut, ettei aineistossani ole arkaluonteisia henkilötietoja	Kyllä
Opinnäytetyössäni on henkilötietoja	Kyllä, rekisterinpitäjä opinnäytetyön tekijä
Tarvitsen opinnäytetyössäni tietosuojaselosteen	Kyllä, tietosuojaseloste laadittu
Olen suunnitellut, kuinka suostumus henkilötietojen käsittelyyn otetaan tutkittavilta/ tutkimukseen osallistuvilta	Kyllä
Olen informoinut osallistuvia tahoja opinnäytetyöstä ja heidän osuudestaan siinä. suostumuksen mallipohja	Kyllä
Olen selvittänyt tutkimusluvan tarpeen	Kyllä
Opinnäytetyöni tarvitsee eettisen ennakkoarvioinnin	Ei
Aineiston dokumentoinnin tapa	Haastattelut nauhoitetaan ja litteroidaan
Aineiston tallennuspaikka ja varmuuskopioinnin paikka (suositus: karelian verkkoasema)	Karelian verkkoasema
Aineisto opinnäytetyön valmistuttua	Aineisto tuhoetaan
Aineistonhallinnan vastuuhenkilönä opinnäytetyön tekijä. Jos opinnäytetyö tehdään parityönä, nimetkää vastuuhenkilö	Kati Riikonen